ДЕТИЊСТВО
DETINJSTVO
CHILDHOOD

1993/3,4

Број 1.
НЕВЕН
ЧИКА ЈОВИН ЛИСТ.
Г. VI.
1885.

Год. XI.
НЕВЕН
ЧИКА-ЗМАЈОВИН ЛИСТ.
Број 1.

ДЕТИЊСТВО
DETINJSTVO

часопис о књижевности за децу
година XIX број 3,4
јесен – зима 1993.

Редакција
Др Живан Живковић (главни и одговорни уредник), др Емил Каменов, Светозар Малешев, Раде Обреновић, др Милутин Смиљанић, Владимир Стојиљковић

Лектор и коректор:
Светозар Малешев

Ликовни уредник:
Оскар Штефан

Насловна страна и илустрације преузете из
ЧИКА ЈОВИНОГ НЕВЕНА

Секретар редакције:
Бека Деак

Издавач:
Змајеве дечје игре

За издавача:
Раде Обреновић, директор Змајевих дечјих игара

Часопис „Детињство" излази тромесечно
Цена овог двоброја 7,00 динара,
Годишња претплата 20,00 динара,
за иностранство 40,00 динара.
Рукописи се не враћају.

Адреса: Змај Јовина 26/II, 21000 Нови Сад
Телефон: (021) 611-266
Факс: (021) 26-245
Жиро рачун:
Слог: Ласер Студио, Нови Сад
Тираж: 1.500
Штампа: YU COPEX, Novi Sad
Штампање завршено: МАЈА 1994.

Часопис „Детињство" делимично финансира Министарство за културу Републике Србије

Садржај

I
БАШТИНА
Светозар Малешев – ДОСТОЈАНСТВО ПРВЕ ПЕСМЕ 5
Јован Јовановић Змај – СРБСКА ЗОРА 6
Јован Јовановић Змај – ПРОЛЕТНО ЈУТРО 6

II
СТВАРАОЦИ И ПОЈАВЕ
Христо Георгијевски – ПРИЧА ЗА СВА ВРЕМЕНА . . 11
Др Радомир Животић – РЕАЛНО И ПОЕТИЧНО У ЛУКИЋЕВОМ СТВАРАЊУ 19
Јован Љуштановић – МАМЕ И ТАТЕ, НЕ БОЈТЕ СЕ! . 23

III
ИЗАБРАНО ИЗ НОВИХ РУКОПИСА
Драган Лукић – КЊИГА СЛАТКИХ РЕЧИ 27
Ласло Блашковић – НОВИ ОБРАСЦИ ДЕЧЈЕГ ГОВОРА 27
Анђелко Ердељанин – НЕШТО СЛАТКО 28
Божидар Мандић – ПЕСМЕ (избор) 32

IV
ОСВЕТЉЕЊА
Живан Живковић – СПОМЕНИЦА ЗМАЈЕВИХ ДЕЧЈИХ ИГАРА 37
Светлана Бранковић – ДЕЦИ СА ОЗБИЉНОШЋУ . . . 41
Тихомир Петровић – РУЧАК НА НЕБУ 43
Владимир Минић – ДЕЧЈА ЗЕМЉА 44
Оливера Шијачки – ПУТ ДО ДЕЧЈЕ МАШТЕ 46
Јован Св.Ићитовић – ПИСАЦ СА "КЉУЧЕМ ВЕДРИНЕ" 48
Весна Алексић – ДОЛИНА СНОВА 49

V
ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА
Гордана Стојковић – LA REVUE DES LIVRES POUR ENFANTS 53

ДЕТИЊСТВО
DETINJSTVO

часопис о књижевности за децу
година XIX број 3,4
јесен – зима 1993.

Редакција
Др Живан Живковић (главни и одговорни уредник), др Емил Каменов, Светозар Малешев, Раде Обреновић, др Милутин Смиљанић, Владимир Стојиљковић

Лектор и коректор:
Светозар Малешев

Ликовни уредник:
Оскар Штефан

Насловна страна и илустрације преузете из
ЧИКА ЈОВИНОГ НЕВЕНА

Секретар редакције:
Бека Деак

Издавач:
Змајеве дечје игре

За издавача:
Раде Обреновић, директор Змајевих дечјих игара

Часопис „Детињство" излази тромесечно
Цена овог двоброја 7,00 динара,
Годишња претплата 20,00 динара,
за иностранство 40,00 динара.
Рукописи се не враћају.

Адреса: Змај Јовина 26/II, 21000 Нови Сад
Телефон: (021) 611-266
Факс: (021) 26-245
Жиро рачун:
Слог: Ласер Студио, Нови Сад
Тираж: 1.500
Штампа: YU COPEX, Novi Sad
Штампање завршено: МАЈА 1994.

Часопис „Детињство" делимично финансира Министарство за културу Републике Србије

Садржај

I
БАШТИНА
Светозар Малешев – ДОСТОЈАНСТВО ПРВЕ ПЕСМЕ 5
Јован Јовановић Змај – СРБСКА ЗОРА 6
Јован Јовановић Змај – ПРОЛЕТНО ЈУТРО 6

II
СТВАРАОЦИ И ПОЈАВЕ
Христо Георгијевски – ПРИЧА ЗА СВА ВРЕМЕНА . . 11
Др Радомир Животић – РЕАЛНО И ПОЕТИЧНО У ЛУКИЋЕВОМ СТВАРАЊУ 19
Јован Љуштановић – МАМЕ И ТАТЕ, НЕ БОЈТЕ СЕ! . 23

III
ИЗАБРАНО ИЗ НОВИХ РУКОПИСА
Драган Лукић – КЊИГА СЛАТКИХ РЕЧИ 27
Ласло Блашковић – НОВИ ОБРАСЦИ ДЕЧЈЕГ ГОВОРА 27
Анђелко Ердељанин – НЕШТО СЛАТКО 28
Божидар Мандић – ПЕСМЕ (избор) 32

IV
ОСВЕТЉЕЊА
Живан Живковић – СПОМЕНИЦА ЗМАЈЕВИХ ДЕЧЈИХ ИГАРА 37
Светлана Бранковић – ДЕЦИ СА ОЗБИЉНОШЋУ . . . 41
Тихомир Петровић – РУЧАК НА НЕБУ 43
Владимир Минић – ДЕЧЈА ЗЕМЉА 44
Оливера Шијачки – ПУТ ДО ДЕЧЈЕ МАШТЕ 46
Јован Св.Ићитовић – ПИСАЦ СА "КЉУЧЕМ ВЕДРИНЕ" 48
Весна Алексић – ДОЛИНА СНОВА 49

V
ПРЕГЛЕД ЧАСОПИСА
Гордана Стојковић – LA REVUE DES LIVRES POUR ENFANTS 53

160 година детињства Јована Јовановића Змаја (1833 – 1993)

ДОСТОЈАНСТВО ПРВЕ ПЕСМЕ

Я видел сон
что будто я певец

Пред њим је било море траве. Остао је, ту, све док безмерна буктиња није згаснула тамо иза дунавских врбака, за хоризонтом у плавичастој измаглици.

Пејзажи око Ирига, прозрачни, са ваздухом дунавских вода и фрушкогорских винограда и воћњака; дечак у дослуху са тајним знаком, славујима и вилама, са душом међу звездама.

Плетисанка избеглице, под крошњама и листовима, међу травама. Осијан. Пун светлости. Озарен. Буна и наговештај топова далеких што допире кроз тмину неизвесности.

Један други, случајно одабрани Ирижанин, такорећи, Црњански, говорио је о *Стражилову*: "Ви у животу морате да носите у себи један доживљај, једну велику идеју, оно што је главно у вашем целом бићу. Оно што је главно ја сам нашао у Срему. Зато што тамо цветају воћке као у Јапану..." Сунце и пут осијан. Дечак је открио велику идеју – песника у себи, сан га није доварао, прохујао је, остале су песме.

Остаће тек као наговештај разјашњења зашто се Змај опредељивао за *Пролетно јутро* (написано у Иригу 1848. а објављено у *Сербском летопису* 1852. године) као своју прву песму, а не за *Српску зору*, коју је *Јужна пчела* објавила годину дана раније (Темишвар, 17. октобра 1851).

Готово смо сигурни да је то била његова *програмска песма*, наговештај свог тајанства поетских путева, шанса за избављење кад небесима нашим лебди неизвесност, чудесни дар звезда од којег сав дрхтиш и пламтиш, бол те осваја а разрешења тражиш у лавиринту речи, каскадама стихова, исплетеним сновима.

Нека тај други Ирижанин такорећи, разјасни и опредељење да у тренуцима прославе 160. годишњице детињства Јована Јовановића, трагамо за његовом првом песмом, када се зна да је Змај створио и творио много више и много, много боље:

Било ми је петнаест година када сам, први пут, штампао у "Голубу" сомборском једну песму о судбини. Она се налази на првој страни, сад, мојих сабраних дела. То што јој дајем почасно место, каже Црњански, *не значи да уображавам неку литерарну вредност тих стихова. Уображавам неку хуману вредност и достојанство таквог документа. Кад једно дете сматра да је перфектан симбол људског живота: брод, који на пучину излази, брод који се бори са ветровима и тоне у бури, а од њега и после свега остају остаци, онда је то, укратко, слика људског живота и свега што човек, као појединац, створи.*

А кад једно друго дете, у плавичастим дунавским и сремским измаглицама, наслути суштину небеске поруке и храбро одлучи да постане песник, дужни смо да му поверујемо, и да, не само због обавеза а што намеће чин рођења, већ и његовог бескрајног лепог круга којим су пловила наша детињства, после сто и четрдесет двогодишњег тамновања на светлост изнесемо и избавимо његове прве песме.

Светозар МАЛЕШЕВ

У ЛЕПОМ КРУГУ.

I

Баштина

Цветниј листић

СРБСКА ЗОРА
(глоса)

Ноћ већ бега – зора зори,
"Здраво браћо!" свуд' се ори.
Разгонимо гробну тмину –
Сложно, браћо на висину;

Кријмо пута, трпмо јаде,
(нечекајмо сад награде)
Љубмо слогу и истину –
Дођићемо на чистину.

Кад нам српска зора сину,
Сад не бој се српски Сину!
Отуд, беже јер облаци,
Ди се светле неба знаци.

Нек нам Музе светле пута,
Љубав рода води туда.
Свуд, ди тако свићу данци,
Лију с' красни ума зраци.

Ј.Ј.–вић?

У Темишвару, у среду 17. октомвра 1851.

Много после дана и годишњих доба, и људи и земаља, откривамо момчића који слути и сања. Догорева пакао Буне. У избеглиштву, дечак. Пролећна трава и прозрачне витке визије што слеђу на нејака дечачка плећа. Прогнани поучни гласови и чемерно наталожена телесна безазленост. Марљиви оптимизам и слутња: "Сањао сам – песник биђу!" Како је то иришко пролеће у Буни било пуно ружа!

С.М.

ПРОЛЕТНО ЈУТРО

Кад славујак весео извија
Љубке звуке красни мелодија,
Први сунца пре нег сијне зрак,
Добра срећа и несрећа с' деле–
Бежи тама од зорице беле –
Тајни неки чини ми се знак,
Тајно нешто из сана ме буди,
тајним нечим напуни ми груди;

Чежња нека срцем ми овлада:
Измами ме далеко из града
Дивни часак да уживам тај;
Дивно гора у зелен с' обукла –
Дивно поља цвећем се осула –
Мислим други ево цвати рај;
Више звезда душа ми с' узвила
Груди пуне – чувства их налила.

"Жарки плам прси моје грије,
Шта је срцу ди то 'нако бије?
Ал' изрећи зашт ми неда Бог?
Одлано би срцу немирноме,
Казо б' нешто милом роду своме,
Казо б' неку тајну срца мог, –
Али ни сам не разумем гласа
Из немирни прсију таласа!..."

"Чуј ме Боже са небеса амо!
Зашто смртном чувства даде само?
Жељом прешо б' седми неба свод;
Мања сила што је жеља већа –
Више тужи што бол(и) осећа –
А какав је осећања плод?...
Подај смртном барем мање чувства,
Кад не даде више му могућства!"

Тек што слова изговори пуста,
Ал се диже облачина густа,
Ја с' уздрхта као ветром прут,
И под липу на травицу с' дадо,
Како лего таки у сан падо,

'Вако заспи ком је чиста груд –
Плаво небо покривало м' било,
А травица узглавље ми мило;

Боже мили шта се ово справља –
–Ко ми с' оно кроз звездице јавља?
Право доле удесила лет, –
Ако ј' вила таке више нема...
Па гле! – мени баш канда се спрема!
Гле у руци какав оно цвет!
Гле већ овде, код мене је!... дивна,
...Чудна створа...чудни ли милина!

"Нашто речи, нашто ли роптање?
Сретно тек је у Бога уздање!
Чувство Божји велики је дар,
Цвет са неба мирисави, красни,
А пресађен у груди вам празни, –
Чувство рађа у прсима жар
Ал га младо срце излит не зна,
Неискусна живота је весна!..."

"Силна чувства у груди ти плове –
Зато т' ево гусле јаворове!
Узањ певај милом роду свом;–
Извор води богови су дали,
А за чувства песму су саздали!
То ће извор срцу бити твом;
Нек извире а из груди твоји
Нек жубори, нек пере, нек пои."

"Не одмарај с' рода милујући,
Кад с' утрудиш њему певајући,
Ја ћу доћи да т' отарем зној!
Редка милост великог је знака...
Ти с' осијан с' богињиног зрака
Која певцу удешава пој,
А кад певцу крајњи данас сијне,
Славно име 'вако му се вијне!...

То изрекла под небом је била
"Стани, стани о богињо мила!"
Тако викну да с' разлеже јек, –
А под липом тихи ветар дуну...
Ја поскочи на земљицу црну...

Видим земљу, видим небо, брег;
Заман тражим по лугови густи,
Сан је био сан је био пусти!–

* *
*

Већ се сунце са истока креће,
Блиста с' росно по ливади цвеће,
Ал под липу не допире зрак;–
Ту ја седо крај бистрога врела
Па ме мис'о о сану занела
"То је мени с' више неки знак!
Ал' ако је лаковерна нада?
Сладка нада лаковере правда!"

Али гледај чуда големога,
Камо чуда спрам чуда овога?
На травици близу срцу мом
Леже – гусле баш да их је Вила
Мало прије у сну оставила,
Кад 'но оде милим мојим сном;
Узо б' гусле ал ми дрхће рука
Запев'о би ал' ево промука';...

"Видим тамо, да се небо плави,
Гусле моје јесмо ли на јави?
Ил' вас санак доварати знао?
"Ми смо твоје а санак прохуја!"
Тио нешто из гусал' зазуја,
Сваки гласак на срце ми пао;
Од милоте подвикнути мора,
Да с' одзивље од суседних гора.

"Ао Боже ког светови поју!
Свемогућност и доброту твоју
Хор звездица преузноси свуд!
А нуз оте красне славопоје,
Шаљем и ја фале теби моје,
Тебе слави благородни груд;
Ти ми посла гусле ове миле,
На славу ти за свакада биле!"

"Авај свете перивоје сјајни!
Ал' пролећем онда теке бајни!

Кад са цвећем лик накитиш свој,
Кад се зефир свуд несташни шири –
Девојчици у недарце пири –
С' руже мирис ту просипље њој,
Када лептир свуд по теби шеће –
Свуда шеће – свако љуби цвеће;"

"Али бајност брзо своју збаци,
Брзо оду нежни весне знаци,
Чим јесени поплаши их ход!
Озбиљније онда време влада –
Ко је што сејо ономе се нада –
Онда зрео сабира се плод;
Али тамо плода бити неће,
Ди не цвета у пролеће свеће.

"То и певцу неће с' замерити
Што се цвећем у пролеће кити –
Тако је Боже уредио сам!
Нек с зефиром разноси мирисе,
А с лептиром са цвећем грли се,
Док с' не стиша у груди му плам;
Оће л' Боже и да л' му живота...
Јесен носи так зрелога плода!"

А ви гусле благо срца мога,
Мили даре сана пролетнога,
Одсад навек верни мени друг!
Чисто чувство будит' ће вам гласа,
Света љубов из груди таласа,
Разнежит' ће оштри вама звук –
А кад злоба нападне вас клета,
Тешите се: то је судба света!"

"Тешко ми је живота ми мога,
Тешко с' маћи са места овога,
Али због ево већ је дан;
Мило место, липо, тицо, цвеће!
Заборавит' та срце вас неће,
Ка' ни онај чудни, мили сан
Дивног' јутра – пролећа милога –
И године и живота мога!

У Иригу, 1848. *Осидн*

МАЛИ КОЊАНИК.

Њиха, њиха четир ноге,
Све четири круте!
Њиха, њиха, ми идемо
На далеке путе!

Седло ми је од мараме,
Узда од канапа,
А бич ми је од очиног
Пребијеног штапа.

Само једна, баш си лења,
Зар те није срам!
Ал' кад нећеш ти да скачеш,
Ја ћу цупкат' сам.

II

Стварачи и појаве

Мала Талијанка.

Христо ГЕОРГИЈЕВСКИ

ПРИЧА ЗА СВА ВРЕМЕНА

(Тиодор Росић: ДОЛИНА ЈОРГОВАНА, изд. СКЗ, Београд, 1991. Сви цитати из бајки наведени су према овом издању)

Бајка је прича за сва времена. Она подржава човекову наду у срећну будућност, пружа му стваралачко богатство и лепоту старих култура и митологија. Потискују се прагматизам и суровост технолошког времена; уместо тога, у маштовитим комбинацијама егзистенција јунака и митско–митолошких слика времена, нуде се "излази" у светове чуда, тајни и фантастике. Ишчезавају границе овостраног и оностраног света. Бајка је, посебно данас, примамљива за ауторе који имају способност уметничког домишљања и способност асимилације поетичких законитости прихваћене врсте.

Пишући о бајци, један од најпознатијих њених проучавалаца, Макс Лити, указује на следеће њене карактеристике: *Бајка, чији су начин приповедања и форма задивљујуће јасни, не даје својим данашњим читаоцима, деци, само једну чврсту и поуздану слику света. Она им, такође, у наше време, када свет угрожавају и мрачне силе национализма, и губитак сопствене индивидуалности, приказује човека као биће које је, у складу са његовом суштином и одређењима, изоловано, али и управо зато способно да успостави најразличитије контакте и да постане део свеопште повезаности.*[1]

Српска народна књижевност има богату фолклорну традицију; у бајкама је изграђен фантастичан свет сложених значења, привлачан, чудесан, невероватан. У приповедање су укључени необични јунаци, натприродне силе, нестварна стварност. Таквим значењским потенцијалом, атмосфером и поступцима народна бајка је утицала на стварање појединих писаца за децу. Споменућемо *Бранка Ћопића* и његову поетску фантастику. Још у његовим првим приповеткама, критичари су уочили расног приповедача. Најчешће се истиче његова способност за јасну и присну опсервацију и непосредност у приповедању; језик прича је једар, изворан и питорескан.

И бајке *Десанке Максимовић* имају изразиту лирску димензију; оне се не темеље на радњи нити на стандардним видовима чудеса и натприродног. Десанка Максимовић описује лепоту завичајног поднебља, живот у природи и топлину кућног амбијента. Фантастична представа у њеним бајкама антиципира многосмисленост живота и прераста у похвалу биљкама, годишњим добима. Њена бајка је замена за емпиријску квалификацију природних процеса и појава. Поједине бајке прерастају у парадигму старих космолошких представа. Моделовање стварности подређено је поменутим чиниоцима и пантеистичком доживљају света. Сродну интонацију имају и бајке *Петра Пајића*, исприповедане крајње једноставним језиком и подједнако окренуте космогонијским представама и завичајном поднебљу. То су махом бајке сновиђајног карактера, бајке у којима се свет представља у естетско–хуманој димензији. Оне су, такође, без класичног сижеа и заплета.

Сасвим су другачије бајке *Гроздане Олујић*. Она се инспирише кинеском фантастиком и, што треба нагласити, окреће се темама и мотивима из савременог живота. Не ради се ту о

1 Макс Лити: Проучавање бајке, часопис Савременик, Београд, број 7-8, јуни-август 1986, стр. 30-31.

антагонизму, већ о специфичном моделовању и облицима у које се смешта актуелна проблематика. Њен израз је модеран, а симболика има занимљиву изражајност и функционалност.

Бајке из српске старине

Књига бајки Тиодора Росића ДОЛИНА ЈОРГОВАНА представља одређено изненађење. Он је у књижевност за децу ушао нагло и, без обзира што се ради о првој књизи, зрелим приповедачким остварењем, намеће се читалачкој публици и критичарима. Његова књига инспирисана је следећим чиниоцима: лепотом и историјском прошлошћу ауторовог родног стваралачког краја и жељом његове кћерке да јој приповеда. Причом је, како сам истиче, "путовао преко река и долина, од града до града – у прошлост" (стр. 77).

У бајке Росић уводи јунаке из српске прошлости и то на начин и приповедачком опсервацијом која је присутна у најбољим српским народним бајкама. Његове бајке доносе богату визију света, привлачну фантастику и поетску атмосферу. Добар број јунака његових бајки није измишљен; појављују се Немањићи, српска господа и народ. У фантастичном слоју егзистирају легенде, измишљени догађаји и грађа прилагођена форми бајке. Старорашки простор је изузетно значајан у историјском, културном и политичком смислу за српски народ. На том простору, и шире, смењују се животне драме Росићевих јунака, одвија се непомирљива борба добра и зла; доживљени су митови и предања. Историјски оквир употпуњен је и надграђен фантастичним слојевима, што причама даје нову димензију; реални јунаци осенчени садржајима митског карактера – појављују се у новом светлу и зраче другачијим семантизмом.

Своје дело аутор детерминише као "бајке из српске старине". Формалистички приступ би ишао ка строгом утврђивању сродности и разлика између народних и Росићевих бајки. Не избегавајући овај аспект, ми ћемо се, у почетку бавити сижеом, ликовима, композицијом и хронотопом. Тумачење ће бити усмерено испитивању природе и функције фантастике у приповедању. Према рецепцијском захтеву, Росићева прича се остварује као путовање у завичај и прошлост. Приче су опозиција непосредном ауторовом положају: на врелом београдском асфалту он испреда бајке. У почетку, како каже, прилично муцаве и невеште, али касније све боље и боље. Фиксиране су одређене тачке реалности: родни рашки крај, омеђен Ибром, Студеницом, Западном Моравом, Лимом. Њихова се функција убрзано превазилази и модификује. Оне не остају дефинисане својим почетним еквивалентом. "Фантастика се опире свођењу човекове стварности само на једну једину могућност, на једну истину и једну димензију, на видљиву, спољашњу и опипљиву реалност".[2] Бајка се преображава сопственом интенцијом, сопственим ритуалом приповедања и интензивирањем симболичке природе своје суштине.

Росићеве бајке не произилазе само из прича, веровања и легенди старорашког краја; оне уопште кореспондирају са семантиком српских бајки. Росић отворено прихвата поетику фолклорне традиције; своју креативност усмерава ка суптилном приповедању, маштовитом дограђивању призора, превођењу једног кода у други и описивању супротних светова и начела.

Бајке о Немањићима

У две прве бајке говори се о Немањићима. По првој је књига добила свој назив. Остарели краљ Стефан Немањић тражи воду са Светог извора: "Децо моја. Тањи се живота мога пре-

2 Предраг Палавестра: *Одлике српске фантастике.* Зборник СРПСКА ФАНТАСТИКА (Натприродно и нестварно у српској књижевности), изд. САНУ, БЕОГРАД,

диво. Из дана у дан гледам, а животна слика све се више претвара у сенку. Полако ми чили очни вид. Кад би ми ко од вас донео воде са Светог извора, да очи умијем, чини ми се да бих прогледао. Ко би ми, уз Божју помоћ, поправио вид, тог бих богато наградио" (стр. 5). У радњу ове бајке уведене су реалне и фантастичне личности. Веровање у чудо није изграђено према поетици хагиографских списа или житија. Росић у своје приповедање не уноси мистични занос. Мотиве, симболику и значења гради према законитостима фолклорне фантастике.

Долина јоргована има два дела и епилог. Принципи укључивање јунака у радњу су стандардни. У потрагу за Светим извором најпре креће најстарији син, потом средњи и на крају најмлађи. Реални план бајке протеже се до сусрета најмлађег сина, Уроша, с пустињаком. Увођењем пустињака у збивања, почиње интензивније онеобичавање радње и јунака. Приповедач уводи мотив сна као реално збивање, а потом следи даље комбиновање фантастичних и реалних мотива и измена семантичких вредности приче. Краљевић Урош иде на север. Пут га води "преко поља и планина, уз присоје и осоје" (стр. 5). Конкретни реалистички пејзаж уступа место митизованом, фантастичном простору. Употребљена је хипербола за измену просторних одредница. Шума је непрегледна; у њој живе само дивље звери. И пешчара је непрегледна и негостољубива. Вода је велика, равница бескрајна. У сну актант среће човека који уместо десне руке има грану јоргована, затим човека који уместо леве руке има пшенични сноп и човека који има галебова крила. Ова натприродна бића припадају бићима сарадње. Јунак њима помаже, а када се он нађе у невољи, онда му они помажу. Њихова помоћ је пресудна у његовој борби против сила зла и мрака.

У грађењу пустињаковог лика коришћен је познати образац о јунацима овог типа. Он не само да помаже актанту да оствари циљ свог пута, већ и антиципира будућа збивања. Стари пустињак је могућа парадигма средњевековних пустињака. Ова идеја је тим више прихватљива што је и краљева жеља уобличена према моделу житијних исказа.

Планови фантастике, дати најпре увођењем мотива сна, касније се реализују путем контакта или сукоба актанта са натприродним бићима. Сижејни план се обогаћује допунским епизодама. У приповедању су употребљени и одређени стилски и приповедни стандарди и конвенције, карактеристичне за бајке. Други део приче је далеко динамичнији. У њему је описана јунакова борба с Господаром ноћи.

У бајци је, дакле, Росић нашао захвалну форму за превођење историјских представа у фантастичне; пронашао је и могућност за довођење у везу различитих кодова, различитих јунака. То му омогућава да, алудирајући на одређено време и позивајући се на конкретан простор, ослободи приповедање, омогући му замах, симболичку функцију и обогати га новим значењским склоповима. У дужим бајкама *(Долина јоргована, Реља Крилатица и Тројан, Лончарев син, Језеро на Мокрој гори)* образују се и осамостаљују епизоде које су веома значајне за обогаћивање планова приповедања. Писац их пажљиво бира и композицијски усклађује у целину приче. Епизоде мењају и препознатљив историјски сиже. Росић ће увођењем два различита света изменити укупну атмосферу прича. Епизоде се равномерно уланчавају и доприносе кулминацији збивања, потпунијем осмишљавању веза између човека и природе, истицању хуманизма и тежње за лепотом.

Призвуке легенди имају приче *Три ковчега* и *Реља, Крилатица и Тројан*. Легенда је подређена укупној целини и причама даје одређену архаичност и значењску колоритност.

Бајка *Три ковчега* има историјску основу. Њена фабула изграђена је на мотиву заваде Урошевих синова Драгутина и Милутина.

Старији Драгутин био је ожењен унуком угарског краља. Желећи да одржи самосталност у одлучивању и понашању, Милутин је брзо отерао своју жену Бугарку. Таштa је утицала на Драгутина и он је на крају кренуо у борбу против свог оца. У битку ступа и митски јунак Борило, јунак над јунацима, јунак кога смрт неће.

Након увођења овог јунака у приповедање, мења се угао посматрања и систем актуализације збивања. Пресудно за даљи наративни ток постаје разрешење тајне о Бориловом јунаштву. Јер, онај који пронађе Борилову смрт, може га победити. Уобичајена емпиријска слика бива у причи замењена трагањем за извором живота и снаге митског јунака Борила. Росић се користи поступком енигме. Њено разрешење омогућава и разрешење саме митске приче.

Свој идентитет текст базира на упечатљивости фантастике. Читава схема фантастике везана је за актантов обрачун са споменутим митским јунаком. Приповедач га овако описује: "Борило није имао очи као сви људи – једно поред другог, већ једно на челу, друго на потиљку. Имао је четири руке и две ноге" (стр. 17).

У бајци се аутор користи праћењем двеју истовремених радњи синтагмом: "За то време". Исто тако, уводи и сегменте сећања. Док је ловио по планини Рогозни, старији Милутинов брат Драгутин сећа се давних времена и лова са братом, оцем и осталом свитом.

Иначе, прича о Борилу је допунска прича. Вешто је уклопљена у оквирну причу сукоба између браће и обогаћује општи наративни простор. Битним семантичким планом утиче и на дограђивање судбине Милутиновог брата Драгутина. Деловање натприродног, преиначава и његов судбински план. У завршници бајке наглашава се смисао и утицај тајанствених збивања на његову егзистенцију.

Бајке о другим јунацима

У две приче као главни јунак појављује се Реља Крилатица. Први део приче *Женидба Реље Крилатице* сасвим је реалистички, али има наративну формулу бајке: "Некада давно, живели краљ и краљица. Имали кћер Светлану, златокосу јединицу. У њиховом краљевству било је пчела и меда, крава и млека, пшенице и погаче. Живело се срећно" (стр. 29). Уведени су, дакле, главни јунаци и постављен је основни наративни проблем. Прича почиње мотивом краљичине предсмртне жеље да краљ њихову кћер уда за оног "ко дохвати круну" постављену на највишој кули градског бедема. Када је дошло време да се принцеза уда и да се испуни краљичин завет, појавили су се "најстарији, најхрабрији, најлепши, најјачи да окушају срећу" (стр. 31). С врха куле круна се пресијавала на дну језера и сви су је сем Реље Крилатице, тражили у језеру. Нашавши круну, он постаје краљев зет. Међутим, срећан завршетак ремети опака и зла Светланина стрина. Она наговара Константина Дејановића, српског издајника, да уз њену помоћ отме Рељу Крилатицу и потом му сагори крила. А без њих, он је "као човек без вида, земља без господара" (стр. 34). Иако има особине натприродног јунака, у понашању Крилатице немамо ничег необичног нити несвакидашњег. Приповедач једино истиче да се ради о крилатом јунаку необичне храбрости. До круне он не доспева својим натприродним својствима већ интуицијом.

У приче *Реља Крилатица и Тројан*, споменути јунак се обрачунава са Тројаном, господаром ноћи, који му је украо сестру. Њему помаже старица коју је спасао смрти. Она му даје савет како да победи Тројана. Приповедањем, у бајци се фиксирају одређене константе мита о Тројану. Он је господар таме, поседује своју територију, али је његово кретање далеко шире. Тројан има аждају као чувара. Постоји и неки народ видљив само ноћу,

народ у служби Тројановој. За саме митске представе пресудно је осмишљавање Тројановог лика и деловања.

И Росић прихвата основни модел рецепцијског функционисања бајке. Код деце не престаје потреба за светом фантастике и бајкама. Оне садрже обиље имагинарности, доносе необичне преокрете, уједињују магијско–религијске и митске садржаје. У основи сваке бајке је чудо. Оно је и кључ за разрешење антрополошких недоумица и успостављање симболичког плана приповедања. Човек надилази физичка ограничења и из реалног света прелази у иреални, помера границе времена и простора, мења природни ток ствари. У бајци *Лончарев син*, јунак напушта тежак и несигуран живот. Не задовољава се пуком егзистенцијом. Таква мотивација честа је у народним бајкама. Настаје превладавање стварности маштом и *изграђивање/дочаравање* измишљене стварности. Повод је увек исти: постићи оно што је недоступно или неоствариво. Приповедач запоставља реалне ситуације и актуализира несварну стварност.

У почетку је прича веома једноставна и не нуди нека нагла изненађења. Започео је рат и лончаревог сина позивају у војску. Отац га саветује да у рату не буде ни први ни последњи. Савет поткрепљује пословицом: "Највише дрво најпре мраз обере, а најниже оглоћу зечеви" (стр. 41). Пошто је био одређен да буде посилни код лекара, приметио је да овај "једанпут недељно узјаше коња и замакне у планину" (стр. 41). Одлучује да га прати, без обзира на последице таквог поступка. Приповедање се нагло помера и прелази у фантастично. На лекарев звиждук појављују се различите врсте змија и гмизаваца. Међу бројним змијама била је и једна сасвим бела, и како приповедач истиче, то је било изненађујуће "да човек очима не поверује" (стр. 43). Овај исказ је значајан за подвлачење фантастичног призора као реалног. Лекар ће овој змији одсећи главу и испећи комадиће њеног тела. Један ће комад појести а остале оставити за касније. Када буде уграбио прилику, и лончарев син ће појести један комадић. Изненађење ће за њега наступити када сутрадан крену послом: на ливади ће чути гласове трава. Приповедач наглашава његово запрепашћење: "Препаднут, он се замало не сруши од страха. Ливадски звончићи су звонили, беле раде трептале својим жутим очима, махале белим листовима" (стр. 45). Захваљујући увођењу немуштог језика, такође се елиминише првобитна опозиција *могуће – немогуће*. Сиже се обогаћује новим чиниоцима и његов се ток мења.

Захваљујући разумевању немуштог језика, јунак ће од вила случајно сазнати како се може излечити веома болесна принцеза. На том његовом сазнању базира се други део приче, који је готово сав испуњен фантастичним садржајем.

На мотиву жртве темељи се читав догађајни план бајке *Језеро на мокрој гори*. Браћи Војину и Димитрију сваког пролећа је млада стока нестајала у "зеленим језерским дубинама" (стр. 64). Иметак им је пропадао. У приповедање су одмах уведена несварна бића. То су златоруни ован, црни бик и сребрни пастув. Они живе у језеру и, када томе дође време, излазе из језера и паре се са својом врстом. А с пролећа, овце ојагње златоруну јагњад, краве отеле црну телад, кобиле ождребе сребрне пастувчиће". После Ђурђевдана, ова три митска бића дозову свој подмладак у језеро. Браћа су потражила савет од старца–видовњака који је живео на Проклетијама. У експозицији је постављен проблем. Следи мотив преваре. Срећом, хајдук који је требало да у језеро баци жртвовано дете, није то учинио. Дете, остављено крај пута, проналази Дубровчанин Радич, који га узима и одгаја. Међутим, није се испунила његова жеља да буде трговац. Младић одлучује да иде у свет. Присуствује свадби свог брата од стрица кога, разумљиво, не познаје. На повратку, невеста и младожења утапају се у језеро на Мокрој гори. Њиховом

смрћу задовољава се захтев, одлука виших сила и судбинске предодређености. На младожењиним прсима младић ће видети половину медаље чији је други део имао. Саставивши оба дела, разрешиће тајну свог порекла.

Сходно уобичајеном поступку у другом делу, у опису јунакове потраге за родитељима, интензивнија је фантастика.

Увођењем митских бића, ослањањем радње на њихове поступке и утицај на судбину других јунака, добија се илузија да се приче збивају у неком давном времену. У свим бајкама митска бића се укључују у егзистенције јунака. Она се могу поделити на добра и зла. У највећем броју, ради се о злим фантастичним бићима и о неизбежном сукобу с њима. У две приче појављује се господар таме. У првој, у *Долини јоргована,* није описан. Основни фантастични учинак остварује се експлицирањем сукоба између њега и краљевића Уроша. Други господар ноћи, Тројан, описан је веома кратко. Приповедач наглашава језовитост његове појаве: "Помоли се Тројан. Сребрни ноћни цар. Не зна се да ли је виши, да ли је јачи! Има три главе, сјаје као месечина, бледом, самртном светлошћу" (стр. 59). У понашању и егзистенцији ових јунака не важе физичке и логичке законитости. Чудесна бића из Росићевих бајки лете небом, имају три главе, непојмљивом брзином превађују огромна пространства и поседују бесмртност. Чудесно се у бајкама презентира као стварно. Писац једино допушта психолошко изненађење јунака који се суочавају с нестварним бићима или појавама. У причи *Долина јоргована*, када наиђе на Свети извор, јунак је изненађен: "Гледа очима човек да не верује, поред сувог врела испружио се пас, спава. Отвор извора зјапи, сув–сувцат, ни капи воде" (стр. 9). Када лончарев син из истоимене бајке свира фрулу, музика делује фасцинантно. Приповедач подвлачи њено деловање: "Све се живо утиша. Птице престадоше да певају, травке умукнуше, река престаде да ромори, бојажљиво, да не поремети звук какав свет дотле није чуо, клизила је с камена на камен. Рибе престадоше да се праћакају, ошамућене извиривале су из воде; жабе престадоше да крекећу, комарци да зује. Видре испловиле из воде, а једном старом дабру, на трулом пању, биле су пуне очи суза" (стр. 49/50). Таква чаробна музика домамљује Водина, господара воде, који помаже лончаревом сину да оствари немогуће.

Мотив о необичном јунаку Борилу подсећа на причу о Баш–Челику. Писац приповедање удаљава од реалних конвенција, усмерава га енигми и фантастици. Потом, према овим плановима, довршава егзистенцијалне планове браће Драгутина и Милутина.

Јунаци Росићевих бајки желе да се сами изборе за своју срећу и идеале. Они не желе да буду посматрачи. На путу ка срећи и бољем животу, они се боре с дотле непобедивим јунацима и злим силама. Мотиви ових борби присутни су од прве до последње бајке.

Хронотопска димензија

Категорија времена и простора схваћене су како је то уобичајено у народним бајкама. Оне су, итекако, битне у Росићевом приповедању. Пре свега, битне су за природу и суштину приповедања. У првим двема његовим бајкама, историјске координате временом можемо тачно одредити према историјским личностима које се у њима појављују. У причама о Рељи Крилатици пресуднији је удео оностраног и тајанственог. И сам јунак је бизаран.

Површински, спољни детаљи, као карактеристике одређеног времена, присутни су само у неопходној мери. Све остало је уметничка надградња слике света и живота, продор у дубине времена, предања, тајни живота и постојања. Росић моделира и преиначава детаље, обогаћује препознатљиви сиже, прати чудесне путеве јунака у потрази за срећом или еликсиром младости. Росић тежи да његови јунаци открију ону тамну, тек слућену страну живота.

Присутни су у његовим бајкама и мотиви страдања јунака или народа. Јављају се и препознатљиви зли и пакосни реални јунаци. Исказани су сукоби између браће, нетрпељивост, борба за власт и доминацију. У пространој лепези односа, експлицирана је племенско–колективна етика, осмишљени су облици традиције, веровања и сујеверја.

Росићеви јунаци напуштају своје домове и завичај. Изван ових простора чекају их искушења. Простор постаје негостољубив и суров. Непрегледна шума у јунаку изазива страх: "Од грмља му се учинило да су разбојници, од пањева су му се привиђали вукови. Шума је тонула у ноћ, није се видео ни прст пред оком" (стр. 6). И поље је пусто и без траве. Пут је дугачак. Јунаци улазе у фантастичне светове које чувају вилењаци, огромни пси, гавранови, змије. Фантастични простор је простор забране и опасности. Да би ушао у такав простор, јунак мора да се послужи неким средством (чаробна свирала, крст, кључ) а приликом изласка помажу му добра, натприродна бића.

Када говоримо о простору, треба истаћи да је "територијална подела утицаја пријатељских и непријатељских сила извршена пре него што ће почети сиже бајке"[3]. То је уочљиво у свим Росићевим бајкама. Господар ноћи из прве његове бајке , има свој брањени простор; Свети извор он брани с образложењем да је свету воду отео од људи после много мука, труда и бојева (стр. 10). Да би победио Тројана и слободно ушао у његов град, он најпре мора да победи аждају. У последњој причи *Језеро на Мокрој гори*, кућу чаробњака Сечка, која је у срцу Бесне планине, чува зли вилењак и актант мора да га надмудри.

У опису места где станују натприродна бића, Росић се користи стандардном народном лексиком. Користи се и уобичајеном симболиком бројева када описује путовање јунака. Описи су кратки, с тенденцијом ка лирском исказу. Сувише дуги описи успорили би радњу. Исто тако, енигма тражи брзо разрешење, а од јунака се захтевају храброст и моралне врлине. Да би спасла Рељу Крилатицу (бајка *Женидба Реље Крилатице*), принцеза напушта свој удобни дом и обучена као сиротица излаже се низу опасности док не ослободи заточеног јунака. У причи *Лончарев син*, актант мора да допре до чудесног језера које се налази у пећини и које чувају гавранови, слепи мишеви, змије. Да би то остварио и вратио се безбедно, јунак мора да жртвује коња и пса које је добио од цара, када му је спасао кћер од опаке болести.

Путовање траје дуго, али се време скраћује или моделира. Примењује се синтеза временског плана или поступак комулације, значајан за ознаке битности или функцију актанта. "У функцији фантастичног време се... појављује као доминантан елемент бајке. Најчешће се укључује у решавање немогућих задатака и прелажење дугих пространствених релација".[4] Такво поимање времена присутно је у свим Росићевим бајкама. Место становања натприродних бића, скривено је или недоступно. Јунаци га откривају из нечијих прича или случајно проналазе после дугог тражења и лутања.

Уз измену хронотопског плана, следи и измена догађајно–доживљајних момената. Приповедач мења оптичку визуру и атрибуцију; елаборира машту као темељну вредност приповедања. Старим причама даје нову боју, лирску привлачност непосредног казивања и интензивира заплет и драматику опстајања јунака. Снага онеобичавања избија у први план. Росић је испољио добар сензибилитет за бајке. Користио је опробане моделе приповедања

3 Мирјана Детелић: *Поетика фантастичног простора у српској народној бајци.* Наведени зборник о српској фантастици, стр. 162.

4 Снежана Самарџија: *Време и простор у српскохрватским народним бајкама*, часопис Савременик, Београд, број 7 – 8, јули – август, 1986, стр. 88.

али их је и обогаћивао својим виђењима и поетском атмосфером. Његове бајке су изграђене надахнуто, с мером и укусом, оснажене надахнутим приповедачким опсервацијама.

Hristo GEORGIJEVSKI

A TALE FOR ALL TIMES

Summary

In the essay-like and critical work on the book of fairy tales The Hyacinth Valley by Tiodor Rosić, the author first explains the explicit thesis that a fairy tale is a tale for ali times, documenting the universal applicability and attractiveness of a fairy tale, both for writers and readers by giving examples of works of our several fairy tales writers (Branko Ćopić, Desanka Maksimović, Grozdana Olujić and Petar Pajić).

In the second part oh his essay the author defines Rosić's fairy tales as fairy tales from the old Serbian tradition, and then by the concrete analyses he shows how the writer creates the fantastic story using old Serbian folk tales, superstitions and legends while on the other hand he uses historically written materal.

Combining the elements of poetical folk tradition and historical experience enables Rosić (accoording to Georgijevski) to express its narrative creativity making the old, strictly canonized style, closer to a young reader.

(Prevod na engleski: Marija PILIPOVIĆ)

Др Радомир ЖИВОТИЋ

РЕАЛНО И ПОЕТИЧНО У ЛУКИЋЕВОМ СТВАРАЊУ

У књижевности за децу опус Драгана Лукића, тематски, садржајно и по форми разноврстан, износи више од 60 књига. У њима се одсликава континуитет стварања насталог као *необичан разговор с децом*. Његове књиге намењене су различитим дечјим узрастима (сликовнице, песме и приче за децу млађег и старијег узраста, романи, драмски радови, теоријски радови о књижевности за децу). На страним језицима објављено му је неколико књига (руски, румунски, мађарски, чешки, словачки, немачки, пољски, словеначки, македонски, бугарски, турски, талијански). Заступљен је у читанкама за основну школу, школским лектирама и уџбеницима, као и у југословенским антологијама, у декламаторима и у *Антологији светске поезије* Виктора Тулбуреа. Константно објављује у листовима и часописима за децу. Добитник је најзначајнијих награда и признања *(Невен, Змај, Полетарац, Курирчек, Младо поколење, Курир Јовица, Октобарска награда града Београда "Доситеј Обрадовић"). Око 100 песама добило је своју музику и слушају се у музичким емисијама за децу на радију и ТВ.*

Лукићево књижевно дело за децу квалитетом и квантитетом врши снажан утицај на млађе књижевне ствараоце. Оно ужива велику читаност и актуелност. И док су се песници за децу средње генерације *већ уморили*, Лукић о детињству као необичном доживљају *има шта да каже*. Књижевна критика се зато с разлогом бави Лукићевим делом као феноменом, делом које све више надраста своје време и постаје свевременско.

Лукић је створио *своју поетску реалност*, оригиналну и непоновљиву у уметничком поступку, својствену само његовом песничком *немиру*. То је још један разлог више што се у овом есеју, у оквиру анализе стваралачког поступка, бавимо тумачењем односа између реалног и поетичног.

1. Однос СТВАРНОГ (реалног) и ИЗМАШТАНОГ (поетичног, насталог у сусрету са стварношћу, као "виђење стварности") у Лукићевом књижевном делу за децу везује се за СОПСТВЕНО ПРОЖИВЉЕНО ДЕТИЊСТВО и нова искуства у дружењу и *разговору* с децом. Детињство је за Лукића трајни извор лепоте, непресушни извор инспирације, његово *божије послање*. Сваки доживљај из детињства је *једна нова стварност* која се излива у песму, причу или роман.

Лукић је, у оквиру поетизације детињства, ненадмашни ПЕСНИК СРЕЋЕ И ЉУБАВИ. Готово све је у идеалном складу. Изузетни *тамни тонови* из стварности у песничкој трансформацији служе само као пандан светлим странама детињства. Предмет поетизације су највише дечји несташлуци, али негативних ликова (као Змајев *Пура Моца*)нема. Лукић верује у срећно и слободно детињство. Између субјективног *(света у себи)* и објективног *(света око себе)* Лукић срећно успоставља равнотежу. Из тог зачуђујућег склада извире карактеристичан хуманизам за сву децу света. Закони мере и хармоније прожимају његово целокупно стваралачко биће и, може се слободно тврдити, чине његов стваралачки *credo*.

2. Лукић као *песник детињства* није небеско већ ЗЕМАЉСКО БИЋЕ. У његовим делима је садржана СТВАРНОСТ виђена из дечјег

угла. Она је *оживљена*, има душу и служи да се обогати дечји доживљај. Лукићева поетска стварност нису далека мора и океани, ни измишљена царства попут оних у народним бајкама. То је свет из непосредне песникове околине (песников радни сто, спаваћа соба, улица, солитер и сл.).

3. Лукић је БЛИЗАК ДЕЦИ по сличном виђењу стварности. У сусрету са стварима и појмовима, као и дете, и песник *мисли у сликама*. Те слике су примерене дечјем узрасту, њиховом интелектуалном и психоемоционалном поимању. Сусрет са стварношћу за песника и дете је ИГРА која није могућа без маште.

Колико песник Лукић има РАЗУМЕВАЊА И ЉУБАВИ ПРЕМА ДЕТЕТУ – може да илуструје песма *ПРВАК*.

Сав је стао
у школску футролу,
на леђима
носи целу школу.

У овој максимално кондензованој слици стварности исказан је однос песников према ђаку прваку. *Школска футрола* је симбол новог и непознатог, неизвесног које може да значи бригу и страх, нове обавезе, извесну неслободу, али и *признање одрастању* (дорастао до школе). Све школске бриге, задаци, другови, учитељ, и добро и лоше – на плећима је нејаког *првака*. Основна песникова осећања – разумевање и сведоброта – примерено детету, манифестују се као изливи емоција у сликама и симболима.

4. Као земаљско биће Лукић је загледан у стварност и види је, слично детету, лепшом него што јесте. Његов таленат је у откривању и показивању ЧУДЕСНЕ СТВАРНОСТИ која се обликује у оригиналним и непоновљивим сликама. Излишно је доказивати зашто је за песника тролејбус *живо биће*, зашто га не види како *иде* већ *цупка*. Очигледно, ствари и појмови у Лукићевом *поетичком виђењу* губе граматичка значења и уживају *песничку слободу*.

5. Лукићево књижевно дело за децу има ЧВРСТ ОСЛОНАЦ У СТВАРНОСТИ. И теме, и мотиви, и ликови, и многи догађаји – све је узето из реалности. Лукић није морао да ствара *типичне ликове дечака и девојчица* јер су му се *прототипови* сами наметали из непосредне стварности.

а) ДОГАЂАЈЕ И ДОЖИВЉАЈЕ Лукић није измишљао. Он их је сам *проживео* као дечак бујне маште. Као уметник је то делимично модификовао, тек толико *надограђивао* да буду лепши и ближи детету. Запажени у стварности, догађаји и доживљаји су се сами наметнули као подесни за уметничко обликовање. Тако су, на пример, у роману за млађи узраст *ТРИ ГУСКЕТАРА* испричани стварни догађаји и доживљаји од 1937. до 1941. године. Роман *БОМБА У БЕЛОЈ КАФИ* такође садржи стварне догађаје од 1941. до 1944. године, оне на Пашином брду, у песниковој породици и околини, на периферији тадашњег Београда. Роман *ЦВЕТКОВЦИ* значи обликовање стварних догађаја, а они се хронолошки нижу у роману *ПРУГАСТИ*, а циклус акционих романа за децу завршава се *ПОЈАВЉИВАЊЕМ ВЕЛИКИХ ДЕВОЈЧИЦА*. Истинитост могу да потврде сами актери, данас одрасли људи са истим именима, који себе препознају у овим делима.

– *ПОЈАВЉИВАЊЕ ВЕЛИКИХ ДЕВОЈЧИЦА* – каже Лукић – јесте типичан љубавни роман за децу. Све су девојчице стварно постојале. Чак и песме које се помињу у књизи стварно су тада написане и биле објављене у зидним новинама. И фабула је истинита. Дуго сам се дружио са дечацима и одједном сам пожелео друштво девојчица. Тако је настао лик Гидре опседнут девојчицама које су захтевале и друкчије понашање. Лик је у основи реалан, а *надограђен* је само романтични занос о коме сам сазнао на основу прочитаних љубавних романа, на пример, Валтера Скота. Из тог и сличних романа, научио сам како треба поступати према девојчицама, како им треба помагати,

угађати и дружење чинити пријатним. Отуда ниједан лик, у мојим делима није груб према девојчицама, не вређа их. То је био позитиван утицај литературе на мене.

б) ТОПОНИМИ, називи крајева, улица и објеката – све је извучено из стварности: Београд, Пашино брдо, Цветкова кафана, Школа "В. Илић", спортски клубови "Рудник" и "Синђелић", Булбудер, улица Господара Вучића, Ровињ, оток Катарина, Мали Мокри Луг, Топчидер, Кошутњак, улица Краља Остоје, Бунарска итд. Само је улица Милоша Свилара у делу преиначена у "Свирачеву улицу". И предмети поетизације уз ова имена (тролејбуси, небодери, солитери, мачке, лутке, аутомобили, јастуци, рукавице, ципеле...) такође се могу идентификовати у конкретном времену.

С развијеним даром за запажање (мада му машта никад није недостајала!), Лукић је "фотографисао" свет око себе без потребе да мења топониме. Тако су настале из сусрета с морем неке песме везане за Дубровник *(Капетанове песме)* и Ровињ *(Пријатељић)*.

в) ИМЕНА, НАДИМЦИ (ономастика) ликова, имена животиња, лутака и других предмета поетизације – све је стварно постојало. Ловац Јоца је песников брат и први је ушао у литературу. Песникови другови, другарице, суседи, чике и тетке постојали су под стварним именима која се помињу у литератури: Љуба Стакло (добио надимак по оцу стаклару), Марица, Нада, Душица, Швабићи, Страшни Синга, Вељa Глодер, Жика Робија, Вељa Мута, Жица, Ђора Тапкарош, Килца Голубар, Ђаво, Роки, Миленко, Милан, Шуца, Даница, Маргита, Ценка, Лепа, Муса, Добривоје Пира Пирке (Пироћанац), Драган, Аца, Жива Брзак, Гавран, учитељ Тубић, Даворка, Ратка, Реља, Паја... "Многи ликови – вели Лукић – и данас ме посећују. На пример, Абисинка је била Циганка, а њен брат је био Жика Леја. Њихове очеве су одвели Немци и стрељали... Абисинка ме је недавно посетила у мом стану..."

Стварни ликови из *Пријатељића* су: Душица, Кристина, Марчело, Даница, Нона, Јасна, Маша, Марина, Ромина. Колико полаже на фактографију у овој књизи, види се по томе што песник у књизи објављује и фотографије: Шеталиште, Наша стрма улица, Ромина и њене скалине итд.

Неки занимљиви ликови заиста су постојали у стварности: Бакаленце, па Раца Жаца (отац му је био жандарм, а касније је преименован у Раца Жоца, да му надимак не би био увредљив), а неки су песникови блиски сродници: Јасна и Биљана (ћерке) , унук Лука и унучица Јелена, итд. Чак су стварни и називи лутака: Заре, Стојан, Лежан и сл.

Неки ликови у Лукићевим делима су настали под утицајима литературе, а неки су делимично истинити. Тарзан и Тарзанета су ликови из филма и литературе, а Мандрак, Бим и Бум, Флаш Гордон, Винету – јесу дошли из стрипова и књига. Према Марту (месец март) песник је створио Мартина, Дунав се "оженио" Савом. "У детињству сам се – објашњава Лукић – одушевљавао ликовима из романа Карла Маја, причама о Пепељуги, Пинокију, Оливи, Паји Патку и ти ликови су улазили у моје књиге спонтано. Хашимбеговица (из романа *Пругасти*) стварно је постојала под тим именом, долазила је на воду, постојао је и извор, а само је љубавна романса измаштана. Постојао је стварно и црни пас Негри...".

Многи Лукићеви дечаци и девојчице имају надимке. И то одговара истини. Надимци су брзи елементи препознавања. Лукић их у књигама помиње с пијететом.

г) Песникова ГЕОГРАФИЈА је широка, југословенска, балканска. Дете се ненаметљиво упознаје с градовима (Београд, Ровињ, Дубровник...), рекама (Колубара, Сава, Тамнава, Дунав, Тиса, Тамиш, Сава, Вардар, Морава, Тимок...), необичним крајевима (Истарски коњи), планинама (Авала) и сл. Данас, на овим суженим просторима треће Југославије, она делује величанствено.

д) Подстицаји за настанак неких песама су

стварни, као што су и у неким прозним делима подаци истинити. Тему "Опишите крај у којем живите" стварно је дала професор Даница Стевановић (супруга проф. др Михаила Стевановића) и то је послужило Лукићу да касније напише роман *Цветковци*.

ђ) У основи је реалан песнички поступак и кад је реч о настанку неких лексема, на пример, неологизама. Тако су "блесаповци" настали метатезом од "Белсап", а други су настали спајањем више речи: дводеда, дедосије, клацколет, четвртмомче, четвртанче... Песник Лукић имагинацијом постаје и иноватор у језику.

– Пишући књиге за децу – вели Лукић – ја сам снимао филм свог живота. Више сам фотографисао људе и догађаје него што сам их мењао. Хтео сам да створим наш национални роман за децу, нешто што се може читати увек и носити у џепу, нешто као *Том Сојер* и *Хаклбери Фин*. Тамо где је стао Нушић у роману *Хајдуци* – ја сам наставио и писао авантуристички дечји роман из београдског живота.

6. Предмети, догађаји и појаве у Лукићевом делу попримају елементе *чудесности* и постају загонетка. Продуктивна песникова имагинација у посматрању *обичних, малих ствари* састоји се у способности да се мисли и емоције изразе у необичним песничким сликама, које подстичу машту детета. Кад би Лукићеве песме и приче биле досадне, *чиста фактографија* која спутава дечју машту и чини га неактивним – дете би западало у интелектуалну лењост и нашло би хиљаду начина да се брани од незанимљивог живота.

У сусрету са стварношћу, што је иначе доказ талента и имагинативности, Лукић је увек помало у екстази: стварност уз мало маште види као лепоту, а природу уопште као живљење у заносу. Ко то поседује – поседује таленат. Продуктивна песникова машта и сензибилност према стварности јесу битне карактеристике његовог уметничког поступка, његове поетике.

7. Лукић у стваралаштву за децу исказује НЕМИР и обликовањем разноврсне тематике у разноврсним формама: сликовница, пошалица, бројалица, загонетка, мисаона песма, дескриптивна песма, смешна песма, кратка прича, романи – акциони, авантуристички и помало љубавни. Стваралачки немир се огледа и у одабирању сижеа и мотива, а нарочито у коришћењу инвентивне метафоре. Бити оригиналан песник, уосталом, значи уочити сличност између бића, ствари и појмова какву други не виде, видети стварност другчије од осталих људи. Судећи по томе, Лукићево књижевно дело је једна оригинална и непоновљива инвентивна метафора блиска и препознатљива детету која се прима са уживањем.

Јован ЉУШТАНОВИЋ

МАМЕ И ТАТЕ, НЕ БОЈТЕ СЕ!

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ ДАНАС

У српској књижевности за децу живе неке старе и дешавају се неке нове ствари.

Основи савремене поезије за децу постављени су пре више од три деценије. То је учинио круг песника који је, с *Душком Радовићем*, одлучио и раздрагано ступио на књижевну сцену почетком шездесетих година.

То су били добри али несташни унуци чика Јове Змаја. За разлику од свог песничког деде, певали су не само "драгој" него и "поштованој" деци. Одбијали су да "малим људима" "соле памет", али су се трудили да помогну да дечја памет "порасте". Певали су о солитерима и трамвајима, али и о кравама и мачкама. Открили су прву љубав: "плави чуперак Сање из VI-а". Волели су шалу и игру: играли су се језиком и у језику. Препоручивали су игру и малој деци од 77 и великим момцима од 7 година.

Неки од тих песника већ су отишли на "далек пут без повратка". Други чешљају седе косе и бркове, или чувају унуке, и – певају и даље. Песници који су дошли после њих, прихватили су њихову поетику. Многи су пронашли у том поетском кругу свој самосвојни песнички глас. Треба саслушати те гласове и читати поезију *Радомира Андрића, Моша Одаловића, Драгомира Ђорђевића*... У тој поезији, уз понешто ново, може се пронаћи стара радост која долази из поетике хумора, језичке игре, проповедања слободе и дечје памети.

За разлику од поезије, у *прози за децу* дешавају се крупније промене. Прозаисти се труде да се уселе у поглед и мисли детета. Они препуштају причање приче дечјем гласу. Зато савремену прозу најчешће приповеда дете у првом лицу.

Изузетно је занимљиво, на пример, како изгледа свет виђен очима једанаестогодишње девојчице. Шта она мисли о тати којега види само за викенд, или о мами која се стално љути што они, за разлику од осталог света, немају викендицу? О томе пише **Раде Обреновић** у роману *Тата викенд и мама викендица*.

Већ и из овога примера наслућују се неке новине у погледу на дете и детињство у савременој српској прози за децу. Ради поређења, сетимо се свих оних класичних романа за децу који су описивали дечје дружине. Дружине су специфичне дечје социјалне заједнице које, барем у романима тако бива, ступају у активан односа са светом одраслих. Оне су нека врста предигре социјалним и историјским задацима који децу чекају у свету одраслих. Пут у одрастање.

И дете у савременој прози дружи се с другом децом. Међутим, то дружење никада не прераста у чврсту дечју заједницу каква је дружина. Историјски догађаји и социјални односи улазе и међу децу из нове прозе, али она се односе према њима, пре свега, као изразити индивидуалци.

На пример, у романима **Владимира Стојшина** *Биоскоп у кутији шибица* и *Шампион кроз прозор*, окрутна стварност Другог светског рата утиче и на односе у дечјим "бандама". Али, деца на њу реагују маштом, страховима, играма, наивним закључцима, фантастичним визијама. Ту се однос детета и историје не решава у једнозначном социјалном кључу.

У новој прози деца су, пре свега, упућена на породицу као основну заједницу. Зато и дечји однос с "великим" светом иде, првен-

ствено, кроз положај породице у том свету.

Нова проза пуна је неизмерне дечје знатижеље и наивног чуђења пред властитим социјалним и историјским окружењем. Али, у тој прози су деца и мислећа бића која имају своју, дечју критичку визуру. Зато, маме и тате, ако неки ваш "Милисав у дубоком размишљању" закључи да његова мама није најбоља на свету, не бојте се и не љутите се. Стварно, не постоји светско првенство "за најбоље маме". Другим речима, ваше дете вас воли, али мисли својом главом. Уосталом, каквог сте "Милисава" родили можете прочитати у књизи *Алека Марјана*. Наслов погађате – *Милисав у дубоком размишљању*.

III

Изабрано из нових рукописа

Број 13.

НЕВЕН

ЧИКА ЈОВИН ЛИСТ.

Г. III. 1882.

Драган ЛУКИЋ

КЊИГА СЛАТКИХ РЕЧИ

(АНЂЕЛКО ЕРДЕЉАНИН: НЕШТО СЛАТКО – песме за децу и шаљивџије)

АНЂЕЛКО, "весели анђео", одавно познат као "првоаприлски шаљивџија", изненадио нас је, опет, новом књигом стихова под називом *НЕШТО СЛАТКО*. Књига личи на теглу са слатким пекмезом, на кесу бомбона, на торту, на чоколаду у сребрном папиру, на књигу слатких речи...

МАЈИН РЕЧНИК, уводна песма, песма–слаткиш, јесте, у варијантама, речник све деце света. Зато је успео, јер је типичан, и зато узбуђује и разоноћује, доводи читаоца у оно пријатно стање радости због сусретања са нечим лепим...

У делу књиге МАЈИНО ТУМАЧЕЊЕ РЕЧИ налази се кључна песма ове књиге и, уопште, књиге, која се зове ТАЈНА:

Зар се збиља / у књигама од папира / нешто важно / тајанствено / вешто скрива? / Зар је знање у том слову / што нервира? / Та хартија / тако мртва / зар је жива?/

Ово нова књига ВЕСЕЛОГ АНЂЕЛА је управо она велика новосадска улица са именом ЧИКА ЈОВИНА УЛИЦА. У њој су и стари чика Јова, и стари људи и млада деца и младе мајке и млади очеви, има и паса и мачака и сладоледа и бонбона и карневала и Змајевих дечјих игара.

ЕРДЕЉАНИН све зна, чак је видео и сакупио и оне песме које су пале са Марса. ЕРДЕЉАНИН је:

Прешао... многе миље
и цедио разно биље
тражио је права лека
свакој бољци овог века..
и нашао је лек – шалу. ШАЛАЈ!

Ласло БЛАШКОВИЋ

НОВИ ОБРАСЦИ ДЕЧЈЕГ ГОВОРА

Збирка песама *НЕШТО СЛАТКО* Анђелка Ердељанина садржи тридесетак песама сврстаних у циклусе: "Мајин речник", "Мајино тумачење речи", "На летећем ћилиму", "По причи дединог деде", "Улица Змај–Јовина" и "Песме са Марса пале".

Мада се одликује тематском и стилском разноликошћу, рукопис је чврсто конципиран и има одређени ритам, нит која повезује све стихове, песме и циклусе у две полухемисфере.

Једну чине прва три циклуса, од којих је најиновантнији *Мајин речник*, који, на први поглед, помало подсећа на поступке Нешића, Антића и Витезовића и познате наслове *Оловка пише срцем*, *Оловка не пише срцем* и *Ја и клинци к'о песници*. Међутим, Ердељанин је у свом поступку отишао даље. Помак се састоји у томе што је песник, користећи искуства неких заумних језичких експериментатора из

двадесетих година овог века, буквално примењујући фонетско правило "пиши као што говориш", постигао да дечји говор добије нове и занимљиве језичке обрасце. Баш ти обрасци су у поезији Анђелка Ердељанина једна од најважнијих компонената.

Тај језик открива дечју несвесну метафоричност, коју је песник артикулисао за нешто старију децу и намењио зрелијим читаоцима и можда ће их инспирисати да се за тренутак врате у сопствену прошлост и истраже свој давно заборављени речник, који би иначе заувек ишчезао.

А ишчезао је и у наставку рукописа, када је будући стручњак за компјутере (у другом и трећем циклусу) дорастао до школе, када је оживела мртва хартија, а на својеврсни начин се отворио свет родитеља, будућих деда и баба, великих (малих) а кратких љубави, у садашњости која, у ствари, значи будућност. У комуникацији са светом растао је и говор заједно са дететом, баш као и теме кратких али ефектних и вишеслојних песама.

У другу полулопту улећемо на летећем ћилиму: песникова стваралачка имагинација уводи читаоца у необичне светове, у којима се препознају сопствени снови на јави и јава у сновима, тако чврстим и истинитим да их никакви ветрови не могу одувати. Све се то, збива на чврстом тлу, у свакидашњици, у савременом детету.

У овом делу књиге поезија је ближа традиционалном изразу, а новина је то што се у стваралаштву за децу појављује и сатирична песма.

Будући да је хумор присутан у рукопису, као и у ранијим збиркама овог песника, о томе нећу много говорити, јер је име хумористе Анђелка Ердељанина довољна гаранција квалитета, и онда кад се постиже ефектном досетком и онда кад је на дубинском језичком нивоу.

Ове две састављене полухемисфере чине поетску лопту, која би требало што пре да се откотрља међу играче. Они је жељно очекују.

Анђелко ЕРДЕЉАНИН

НЕШТО СЛАТКО

(Из збирке "Нешто слатко";
издавачки план "Стражилова" за 1993)

СТРУЧЊАК

Кога то тамо
тушира мама
због неке флеке
у пеленама?
Ко се то тако
јуначки дере?
Будући стручњак
за компјутере!

ТАЈНА

Зар се, збиља,
у књигама
од папира
нешто важно,
тајанствено,
вешто скрива?
Зар је знање
у том слову
што нервира?
Та хартија,
тако мртва,
зар је жива?

НЕЗГОДА

Мада је незгодно,
учити треба,
јер у свет мора
да се погледа,
и да се заради
кора хлеба,
јер бићеш једном
самохрани деда.

РОДИТЕЉИ

Родитељи –
чему? Реци!
Не постоје
они џабе,
већ да сутра
нашој деци
буду деде
или бабе!

ЉУБАВ

Љубав је лепо стање
и тако нешто слатко,
што некад траје мање
а некад више кратко.

НА ЛЕТЕЋЕМ ЋИЛИМУ

Пошто човек није сретан
у летењу с крилима,
нудим превоз изузетан
мог летећег ћилима.

Летим најпре ка северу,
до земље Ескима,
затим мало до Њујорка
и града Пејтона,
онда натраг, до Напуља,
јасно, преко Рима,
па ка југу, у Африку,
да сликамо слона.

Летећемо после тога
мало и до Кине,
па у Јапан, у Токио,
да трошимо лову,
а онда бих свом ћилиму
тргнуо дизгине
па сврнуо још у Војку
и Стару Пазову.

ВЕТРОСЛАВ

Далеко се чује слава
преподневног Ветрослава.
Он је вазда златна бува,
јер зна откуд ветар дува.
Сви га пазе, сви га мазе,
јер познаје ветроказе.
Његова се слава шири,
нека пукну ветропири.
Не може га више ништа
одувати са ветришта.
Не може ни свети Петар,
јер зна откуд дува ветар.
Не може ни свети Глиша,
јер зна откуд ветар шиша.
Не може ни свети Ђура,
јер зна откуд дува бура.
Не може ни свети Ћира,
јер зна откуд ветар свира.

ТЕ–ВЕ ДЕДА

Телевизију унук гледа,
кад појави се деда.
И шаље деди аплаузе
унучић голе гузе.
Али, гле глупе паузе:
неко му деду узе.
Љут, баца на екран меду
и виче: "Хоћу деду!"

ГЕНИЈАЛЦИ

Ништа не би урадио да није
тврдоглав био геније,
а магарца боле кости
због тврдоглавости.
То је најдража тема
мог деде, мудрог старца:
без упорности нема
ни генија ни магарца.

МАГАРАЦ У МАГЛИ

По причи дединог деде,
између уторка и среде,
између ноћи и сванућа,
између првих њива
и задњих кућа,
између Новог Сада
и Београда,
због се заокрет нагли –
изгубио се магарац у магли.

ВАЂЕЊЕ

Код једног лекара ваде крв,
код другог брис,
код трећег зубе.
Ваде, ваде и ваде.
Ти људи време не губе.
Ваде, ваде и ваде.
Зато и не смем
код очног лекара,
видим ја и без наочара!

МИШЕВНИ СИР

Има сирева сланих и несланих,
има сирева зрелих и незрелих,
има сирева и жутих и белих,
али за мој мир душевни
најбољи је сир мишевни.
Воле га и Том и Џери,
тај ми је сир по мери.

ЂУБРЕТАР

Ништа ти се не ради,
ништа ти се не учи,
ниси гладан од глади,
а ни жеђ те не мучи.
Не знаш како би опстао
јер ниси ни за какав посао.
Е, у таквој ситуацији,
снађи се у новој улози
и истакни у акцији:
спакуј ђубре па вози!

УЛИЦА ЗМАЈ–ЈОВИНА

Песма је прекрила тротоаре,
дрвеће, кровове улице старе,
и ушла у куће, трговине
дечје улице и Змај–Јовине.

Дечија граја,
без белаја,
под заштитом је
чика–Змаја.

Нама не треба ништа боље
него улица добре воље.

ДЕЧЈА СТРАНКА

Док ви испред слатке радње
мажњавате разне сласти,
мислим да је време задње
да бирамо дечје власти!
Час је куцно изузетни:
бринуће се о опстанку
сви грађани малолетни,
основаће дечју странку!

Скупићемо све гласове
за јунаке и асове.
Са нама ће скупа бити
сами дечји фаворити!
Наша странка има ниво:
на нашој су јакој страни
дечји писци, а уживо,
и јунаци нацртани!

Са нама су Мики, Шиља,
и Бети Буп, цура слатка,
Алф, Гонзалес, Калимеро
и сестрићи Паје Патка,
мачак Гарфилд, Хогар Страшни,
Том и Џери пустопашни,
а не фале (то не бива!)
морнар Попај и Олива!
Воли нас и славни стар
по имену Балтазар!
А и Мирко а и Славко,
што их неће злобни меци,
нису неки изузеци!

Уважена дечурлијо!
Наша странка, враголанка,
највећа је странка света,
активна је без престанка
и никоме баш не смета!
Дечји народ већ је свико
да не буде против никог!
И са нашег становишта
деца нису против ништа!
Али зато деца вешто
вазда траже боље нешто!

Ми гласамо за другарство,
за дечији програм среће,
фантастично дечје царство,
за потоке жубореће,
за бескрајно небо чисто,
за широка игралишта,
за сву децу свугде исто,
за богата училишта,
где би ведро, мирно расли
па и спасли свет одраслих!

ПЕСМА С МАРСА

Дипломатским путем стигла нота:
реформа се у космосу спрема,
Марс ће бити глобус идиота.
Благо оном ко памети нема.

Тиме ће се завршити фарса
идиотског земаљског проблема:
нема више падања са Марса.
Благо оном ко памети нема.

МУВАЊЕ

Празне главе, грла сува,
мувамо се попут мува.

Услови нам нису лоши,
заклињу се мувароши.

Док се једној млеко кува,
на мед слеће друга мува.

А на муве ко је лаком,
две погоди једном шаком.

Судбина је мувља проста,
а мувања никад доста.

СУКОБ ГЕНЕРАЦИЈА

Мама с татом муку мучи
што им дете седи кући.

С њима брину стриц и стрина:
шта ће бити од тог сина.

Гунђају и баба, деда:
у шта ово дете гледа.

Питају се ујне, тете,
на кога је ово дете.

Кукумавче, псују, вриште:
шта им ради то дериште.

Трајаво му иде школа,
а глуп није нити лола.

Нико од њих још не схвата
што не оде до дискача.

А дете им инат тера
преко кућног компјутера.

НЕМА ЛЕКА

Прешао сам многе миље
и цедио разно биље,
тражио сам права лека
свакој бољци овог века.

Витамине за мишиће,
лековите кромпириће,
текућину за надање,
ситан прашак за падање,
аспирине за рашћење,
разне масти за машћење...

Нашао сам право семе
за лекове и мелеме,
за све имам лек, без шале,
осим лека за будале.

Божидар МАНДИЋ

ПОВРАТАК ПРИРОДИ

Божидар Мандић (рођен 1955. године у Новом Саду) дефинише себе, између осталог, као *повратника природи.* Одиста, он је напустио град и отишао да живи међу флором и фауном, и управо га тај податак одређује као писца. Свеједно да ли се обраћа деци (четири књиге досад) или одраслима (пет књига), Мандић говори да на овој планети постоји само један жив организам, састављен од свих људи, свих животиња и свег биља. Песме које имамо пред собом баве се импликацијама тог општег става. Читајући их, помислићемо каткад на хаикуе, не без разлога.

ИЗБОР

Највише на свету
мрзим
да учим
али боље то
него да учим да мрзим

ПАС

Никога није слушао
Лајао је
на књиге и пролазнике
Трчао је по дворишту
и јурио кокошке
Свађао се са мачковима
и плашио голубове
Док је оспавао мрдао је
репом
и сањао немирне снове

ДРВО НА ДРВЕТУ

Дрво је једноставно
Оно зна да трпи
ћути
посматра
Дрво се пење на дрво
Дрво не иде код педагога
Дрво има стабло од дрвета

КАМЕН

Лежао је годинама
можда и вековима
на
једном месту

Окруживали су га мир
и тишина

Научио је да ћути
заборавио да се
свађа

Од досаде
мало је посивео

Био је мудар као птице

Лежећи и мудрујући
оставио је
дубок траг у земљи

ТАДА

ТАДА СУ ПОРЕД НАШЕ КУЋЕ ПРОШЛА ДВА ЧОВЕКА
ТАДА ЈЕ ПАО ЈЕДАН ЛИСТ СА ДРВЕТА
ТАДА ЈЕ ЈЕДНА БУБА МАРА СЛЕТЕЛА НА МОЈУ РУКУ

НА ТРЕЋЕМ СПРАТУ

Досадно ми је!

Палим
па гасим телевизор

Прозори су затворени
због прашине

Грицкам пржени кикирики

Седим, ћутим и чекам
да ме пошаљу у продавницу

КАКО ЈЕ НАЈЛАКШЕ ИЗГУБИТИ КЉУЧ

Закључаш стан
кључ убациш у леви џеп
летње кошуље
и безбрижно истрчиш на улицу
Играш фудбал
трчиш
сагињеш се
скачеш
превртиш се преко главе на трави
у парку
и не брини – УСПЕЋЕШ!

ШТА ЈЕ ЛАЖ

Кад кажем да лажем
да ли
стварно лажем

Кад лажем
да не лажем
да ли и тада лажем

Кад не лажем
да лажем
да ли и онда лажем

НЕСПОРАЗУМ

Не разумем овај свет:
МАМА МИ КАЖЕ
ДА САМ ЛЕЊ
А ТАТА ДА НИСАМ ВРЕДАН

МАМА МИ КАЖЕ ДА САМ
НАЈВРЕДНИЈИ МЕЂУ ЛЕЊИМА
А ТАТА
ДА САМ НАЈЛЕЊИ МЕЂУ ВРЕДНИМА

Коме да верујем
кад их подједнако волим обоје?

ПРАВЕ СЕСТРЕ

Иста и Аја су праве
сестре
Заједно перу судове
спремају собу
и чисте под кухиње

Кад једна назебе
друга кашље
и добије температуру

ПРЕДВЕЧЕРЊА СЛИКА

Ако се наши родитељи
свађају
па се помире
Ако се опет свађају
па се љубе
било би лепо
да се предвече загрле
да их такве
запамтимо пред спавање

IV

Освітьена

ПУРА-МОЦА

Живан ЖИВКОВИЋ

СПОМЕНИЦА ЗМАЈЕВИХ ДЕЧЈИХ ИГАРА

(Раде Обреновић: *Шапућу детињства*, Читанка и разгледанка Змајевих дечјих игара, Змајеве дечје игре, Нови Сад, 1993.)

Читанка и разгледанка Змајевих дечјих игара *Шапућу детињства* појавила се почетком 1993. године, а први интензивнији сусрет са публиком имала је за време 36. јунских програма Змајевих дечјих игара, на којима је званично и промовисана. Реч је о необичној а лепој књизи о самим Играма и о онима који су у Играма учествовали током три и по деценије њиховог одржавања. Такође, реч је о књизи коју њен састављач није хтео да назове антологијом (а она то јесте, бар из неколико разлога или бар на неколико начина), већ *читанком* и *разгледанком*, намењеној и одраслима и деци (већој и мањој): одраслима да је *читају* па и *разгледају*, подсећајући се минулих година и прилично дугог пута који су Игре превалиле од својих почетака и детињства; деци да *разгледањем* па и *читањем* осете дах и дух детињства својих родитеља, дах и дух које су Игре проносиле, одвијајући се у знаку детињства, без остатка, као под заставом која се не испушта из руке ни по коју цену... И тако из године у годину, већ тридесет и пет година.

Читанком, разгледанком, а додали бисмо, и *шапутанком*, Раде Обреновић је хтео да свим пријатељима деце и детињства, Змајевих дечјих игара и свих оних који, такође из године у годину, учествују у њиховим програмима, предочи бар делић онога што је на самим Играма мање видљиво, оно што остаје скривено иза шарених кулиса, игре, песме, свечаних говора, поздравних речи и здравица – изабране детаље или чињенице из пребогате архивске грађе која се брижно чува у Змај Јовиној 26, у Новом Саду, како би се на основу њих осетио дах и дух Игара, чије се коло не прекида ни у време какво је данас наше – време/невреме, када се играју неке друге, страшне игре, које немају никакве веза са децом и детињством, лепотом и добротом. Раде Обреновић је, друкчије речено, завирио у архив Змајевих дечјих игара као вредан и чуваран домаћин у свој амбар и/или подрум, знајући да се тамо у међувремену сабрало много чега, корисног и употребљивог, згодног и погодног и за радост и игру, за шалу али и за ползу, не само његову и његових укућана, него и пријатеља, знаних и незнаних. А тамо је било: песама, штампаних или ауторовом руком написаних; прича и причица, украшених или неукрашених цртежима или сликом, целих или у одломцима; изјава и записа писаца, глумаца, сликара, музичара, критичара, преводилаца; аутограма и аутографа, плаката и разгледница, сонгова и слогана, фотографија и карикатура, лепих и шашавих мисли и афоризама и свакојаких других дрангулија са којима човек не зна шта ће у први мах, а не одлучује се да их баци јер предосећа да му једнога дана могу затребати...

Раде Обреновић је завирио – боље рећи: заронио у то благо, и сам као дете радознао, иако је ако не сасвим поуздано знао, оно бар слутио шта се све може наћи у архиви и шта може на достојан начин да репрезентује Змајеве дечје игре које су расле и израсле и управо сада зашле у најбоље, најплодније стваралачке године људског века. И почео је од *Свечане песме Змајевих дечјих игара*, која није написана баш на самим почецима Игара, али која прати

Игре већ скоро деценију. Ову песму Мирослава Настасијевића ставио је на прве странице књиге – најпре, у рукописној "верзији" како ју је аутор исписао 1983, затим у калиграфској, коју је сачинио сликар Атлан Јагодински, 1985, и, најзад, музичкој (нотној), како је поесму обрадио Зафир Хаџиманов. Ова три начина постојања *Свечане песме* симболизују, у ствари, три начина (ре)презентовања изабраних прилога у овом необичном поетичном зборнику/документу: песнички, ликовни и музички, односно, речима, сликом и звуком. Из овога тројства, сама по себи писцу ових редака наметнула се и трећа реч која би могла стајати у пододредници наслова Обреновићеве књиге – реч *шапутанка*, па би у том смислу пододредница књиге *Шапућу детињства* гласила: *Читанка, разгледанка и шапутанка.* А шта се то може прочитати, шта видети и шта чути са страница књиге *Шапућу детињства*?

Најпре, прегршт песама неоспорно антологијске вредности наших најистакнутијих песника, које су објављене у њиховим збиркама, или, пак, писане и публиковане пригодно – у овом случају, за велики број песама може се рећи да су повод биле Змајеве дечје игре, односно Змај као родоначелник поезије за децу код нас. Неке од тих песама у овој књизи објављују се као аутографи тако да читалац има прилику да их "прими" или поново "прихвати" као баш њему упућену песму, стиховану посластицу или писмо. Поред бројних Змајевих песама, на страницама књиге *Шапућу детињства* могу се прочитати песме аутора који се нижу према годинама рођења. Тако ово раскошно песничко коло отвара песма *Мој отац трамвај вози* Александра Вуча, а продужавају песме Десанке Максимовић *Људско срце* (аутограф) и *Ко хоће да доживи чудо*, Гвида Тартаље *Дедин шешир и ветар* и *Наше двориште* (аутограф), Густава Крклеца *Телеграфске басне*, Отона Жупанчича *Цицибан заспи*, Николе Дреновца *Нико не треба да зна* (аутограф), Ласла Гала *Игра I*, Момчила Тешића *Кос* и *Кукуруз* (аутограф), Григора Витеза *Шевина јутарња пјесма*, Бранка Ћопића *Болесник на три спрата*, Славка Јаневског *Концерт*, Душана Радовића *Тужна* песма и песма *Ш* из серијала *На слово на слово (аутограф)*, Арсена Диклића *Плави кит*, Весне Парун *Прозор*, Мире Алечковић *Равницом мојом засипа снег*, Бранка В. Радичевића *Кад мати лаже*, Драгише Пењина *Сељачка кожа*, Ђорђа Радишића *Песма о Змајевој песми*, Драгана Лукића *Све што деца расту више* и *Пардон* (аутограф), Стевана Раичковића *Песма коју је певао Гуриј*е, Ференца Фехера *Лирски наук о птицама*, Нецати Зекерије *Цврчкова попијевка*, Данета Зајца *Веверица–пекарица*, Мирослава Антића *Плави чуперак*, а онда песме аутора који су још увек стваралачки активни (Звонимир Балог, Божидар Тимотијевић, Бранислав Црнчевић, Раша Попов, Стојан Тарапуза, Добрица Ерић, Велимир Милошевић, Милован Данојлић, Ференц Деак, Влада Стојиљковић, Рифат Кукај, Павле Јанковић Шоле, Мирјана Стефановић, Љубивоје Ршумовић, Слободан Станишић, Мирослав Настасијевић, Иштван Домонкош, Слободан Павићевић, Луко Паљетак, Ласло Блашковић, Исмет Бекрић, Горан Бабић, Милован Витезовић). Избор завршавају песници који су данас у пуној стваралачкој снази и који имају још много шта да кажу младим па и најмлађим читаоцима – Перо Зубац, Рајко Петров Ного, Тодор Бјелкић, Драгомир Брајковић, Мошо Одаловић, Недељко Терзић, Драган Радуловић, Мирослав Демак, Божидар Мандић и Драгомир Ђорђевић.

Како се види из овога – намерно исцрпнога – именика заступљених песника, Обреновић је у свој избор уврстио најрепрезентативније ствараоце за децу са свих простора некадашње Југославије, односно оне ауторе који су учествовали у програмима Змајевих дечјих игара и који су својим делима и те како доприносили да се оформи корпус југословенске књижевности за децу – корпус који у периоду од краја Другог светског рата до 1990. године није био

литерарни привид или утопија, како се – посматрано без критичке дистанце – може учинити читаоцима данас. Да је поступио друкчије, Обреновић би овом књигом изневерио и карактер Игара, њихов дах и дух, да још једном употребимо ову синтагму, односно, своје песничко и приређивачко позвање. Другим речима, да је међу корице књиге *Шапућу детињства* уврстио прилоге само писаца српскога језика и српске националне припадности, Обреновић би изневерио не само темељне поставке на којима почивају Змајеве дечје игре, на чијем се челу налази дуго година, већ и некадашњу децу а данас одрасле људе који памте садржаје Игара, као што би изневерио и садашње и будуће мале и младе читаоце којима су деобе на *ове* и *оне*, *наше* и *њихове*, неприхватљиве, неприродне, неразумљиве и неразумне.

Песме увршћених аутора – познате или мање познате читаоцима – ваља прихватити на два начина: као песме у уобичајеном смислу, али високе поетске вредности и као песме које су писане наменски, за Змајеве дечје игре, односно које су посвећене Змају као изазовној песничкој теми. Без обзира на то какве су, ове песме пропраћене су прозним текстовима различитог обима (записи, фрагменти, делови интервјуа, узгредне белешке), а њихови аутори су како писци – учесници Змајевих дечјих игара, тако и истакнути проучаваоци књижевности за децу, културни и јавни радници итд. Ови текстови најпре су публиковани у часопису "Детињство" – чије се пунолетство управо навршило – или, пак, на страницама *Догласница*, које излазе за време одржавања Игара, или су уношени у књигу из рукописне збирке Игара, која чини само један део богате документационе грађе која се чува у Играма. Поред тога, велики број записа односи се на Змаја, било да су их аутори исписивали стиховима или у прози. Први од њих, на пример, среће се на самом почетку Обреновићеве *читанке/разгледанке/шапутанке* – а реч је о надахнутим стиховима Радовићеве песме *Змајова*. Завршни стихови те песме гласе:

Змајова је био као јутро.
Лепо, младо јутро нашег
мишљења и језика.
Још траје тај велики и плави дан
који је отворио
Змајова својим песмама.
Мислимо лепо, певамо лепо,
говоримо лепо,
лепо смо расположени, лепо
учимо и радимо.
Све нам је лепо – јер нам је Змајова био на
почетку.

С дубоким пијететом према Змају и према Змајевим дечјим играма написан је и познати Радовићев запис, а тако су интонирани и многи записи других аутора које, бар у изводима, Обреновић наводи. Радовићев запис је преузет са странице часописа "Детињство" из 1980. године: "Велика је Змајева задужбина. Још је топла она жишка коју су Змајеви потомци у детињству добили на дар. Она греје и осветљава и наше успомене и наше садашње покушаје да мислимо".

Осветљена су становишта овог записа, спомена су вредни и записи Хусеина Тахмишчића, Милована Данојлића, Милована Витезовића, а посебно Саве Бабића о преводима Змајеве поезије на стране језике (песме се наводе у преводу на урду, бенгалски и кинески језик, на пример), затим стиховани *змајизми* (израз Слободана Станишића) познатих и признатих песника као што су Ранко Павловић, Драган Радуловић, Добрица Ерић, Исмет Бекрић, Душко Трифуновић, Слободан Станишић, Ђорђе Радишић и многи други Змајеви "потомци", како би рекао Душан Радовић, којима и овом приликом ваља придружити и ликовне уметнике који су различитим ликовним техникама радили Змајев портрет (Душан Петричић, Милић од Мачве, Мерсад Бербер, Мића Узелац, Павел Поп, Оскар, Штефан,

Борислав Станковић, Градимир Смуђа) и други, који су својим прилозима улепшавали различита издања Змајевих дечјих игара па и ову књигу о тим Играма, (Иво Кушанић, Јован Лукић, Љиљана Поповић, Владимир Николић, Атлан Јагодински, Бранимир Просеник, Душан Димитров, Миодраг Јелачић Јелача, Мирјана Раковић, Босиок Дору и други).

Уз ликовне прилоге – који ову књигу чине *разгледанком* и које је с осећањем мере приређивач изабрао а унутар књиге изузетно успешно распоредио Оскар Штефан – ваља поменути и фотоматеријал који на њеним страницама "говори" сам собом, дакле, онако како говори свима доступан, видљив (визуелни) документ – фотографија. Изабране фотографије говоре о историји Змајевих дечјих игара која траје три и по деценије, тачније о људима који су је творили. Исто тако оне "говоре" и као комплемент (допуна) речима, чиме се у потпуности остварује састављачева замисао да књига буде складна целина вербално–визуелних елемената, односно, *читанка* и *разгледанка* у исти мах. Поред руком писаних прилога и потписа, фотографије писаца, драмских, музичких, ликовних и иних уметника и посленика различитих струка, знања и звања, без којих Змајеве дечје игре не би биле то што су биле и што јесу – не само да су аутентична илустрација једне културне националне и интернационалне манифестације која се пред нашим очима преображава у историју и традицију већ и нека врста живог споменика и спомена, присуства предака у свету и свести потомака... Она врста споменика, дакле, коју је Драган Лукић видео и у самим Змајевим дечјим играма као културној манифестацији и као задужбини – институцији:

Жив споменик дечјој песми,
Чика Јове да смо свесни.

На крају, ваљало би поменути још два, три одељка, тематски одређена, у Обреновићевој књизи *Шапућу детињства*. Први од њих је онај који садржи невелики по обиму, али информативно богат избор из страних литература за децу, које су се углавном домаћим читаоцима представљале на страницама часописа "Детињство", односно, у посебним издањима овога часописа. Други одељак има поетски наслов (као и сви у књизи, уосталом) *Озарити детинство*, а испунили су га краћим записима, изјавама писци за децу или тумачи књижевности за децу, настојећи да властита виђења детињства предоче читаоцу непосредно и искрено, с образложењем зашто детињство сматрају најзначајнијим раздобљем у физичком и стваралачком животу свом и људском. Трећи одељак ће неизоставно привући пажњу читалаца свих узраста – одељак посвећен кратким аутобиографским саопштењима уметника – домаћина Змајевих дечјих игара (*Много фини: дечјих Змај игара домаћини*), напросто зато што је реч о познатим и угледним људима који не зазиру да о себи говоре на дечји и детињаст начин, тј. да у себи и даље виде мало одраслије дете. Аутобиографске скице изложило је више од двадесет домаћина, почев од Мирослава Антића и Драгана Лаковића па закључно са Мирославом Настасијевићем и Јелицом Сретеновић. Откривајући, бар у кратким потезима властито детињство, домаћини Змајевих дечјих игара откривали су, заправо, своју привржености једном раздобљу које се непрекидно мора неговати како никада не би прошло...

Том идејом ненаметљиво је прожета књига *Шапућу детињства*. Њен састављач, оштрим оком, добрим ухом и вичном руком учинио је да тај шапат допре и до оних који су на детињство већ заборавили.

Светлана БРАНКОВИЋ

ДЕЦИ СА ОЗБИЉНОШЋУ

(Недељко Радловић: *Свака капа има главу, Детска радост*, Скопље, 1993)

Књига поезије за децу Недељка Радловића *Свака капа има главу*, сведочи да изричити афористичар и сатиричар наше средње генерације зна, може и хоће озбиљно да се бави светом деце.

Ова књига је у штампи, а њен преводилац је угледни македонски песник Јован Котески.

Радловићеве песме за децу нису удворичке, попустљиве, нижеразредно сентименталне, већ та мала бића чине нешто напречац одраслима, будећи у њима критичко мишљење и расудну моћ доступну њиховом узрасту. Песме из неколико њених циклуса имају трајну вредност коју би и одрасли читаоци требало не само да препричавају, него и цитирају.

Књига поезије за децу о којој је реч није била довољно запажена ни тумачена на овим просторима, тако да желимо да исправимо ову омашку и придамо јој, за ново издање, ранг који јој припада.

Закључном песмом *Врећа* започели бисмо анализу неколико централних песама ове збирке.

Кад би знала врећа
Где станује
Срећа
Не би била
Тужна
Што је празна
Ружна

Пут од личног својства до могуће среће води, са задршкама, до медитације. Нити лично својство мора, уопште узев, бити "празно, ружно", нити је срећа једних општа срећа. Пут од личних својстава до своје среће изискује доста напорног размишљања. Општи обрасци овде не вреде, јер је реч о индивидуалном својству и личној срећи, без обзира на то што је појам узет из сфере безначајног, свакодневног, материјалног света. Поука деци, безболно транспонована до њих из света обичних, неприметних ствари зрачи оптимизмом и подстиче имагинативни и медитативни напор у трагању за освајањем добре стране живота.

Песмом *Кад би хтео вук* писац нештедимице призива и сугерише доброту не само као идеални вид живота, него и као њен узвратни, практични реципроцитет.

Истоветну поуку свету деце, Недељко Радловић изриче, уз благ прекор, мачку кога уображеност скупо стаје; мачју претњу "старом слону" овај потоњи минимизира у толикој мери да му шапатом одговара: *забринуо бих се да си мече, а овако...* Несразмера хтења и могућности поучна је, изузетно, управо у дечјем добу, како би се она навикавала на сразмеру која је увек ограничавајућа и, због тога, неопходна.

У овај поучни и благопрекорни циклус песама улази и следећа: *Кад би знале овце*. Уистину:

Кад би знале овце
Бар по неко
Словце...

не би ни постојала разлика међу врстама живих бића на земљи. Тада би, са носталгијом и сами констатујемо, довољно било по једно универзално живо биће, од сваке врсте, па да сва остала буду излишна. И ту је поука јасна: нити смо свезнајући, нити смо довољни сами себи, нити у самоћи можемо опстати. Знати ово у што ранијем животном добу, спасоносно је.

Када деца савладају ове примарне лекције,

онда следи *Позив из Болоње*. Кондиционал, бескрајно и недостижно "кад би", овде налази свој прави смисао. Ни мистериозни "снени мачак" нема ореол који му одвајкада припада. Упитао се писац о његовом сјају, проучио мало тај општи идолопоклонички став према мачјем роду, нигде изричито не спомињући лукавост која опонира правом сјају и закључио да би позив из Болоње засигурно стигао да га мачји род заслужује.

Стиховница–ругалица има подоста у овој невеликој књизи, а као уводну наводимо ону која доброћудно исмева баба Рушку (*Пољар*), кочоперног деду (*Кад нам деда наједном полуди*), Нелу у истоименој песми, необичну жену и ујна Јокову. Ову последњу цитирамо у добром уверењу да доброћудни хумор нема граница.

Кад ујна Јокова
Прешироких
Бокова
Прође испод шљиве
Деца уста криве
Знаду да ће ходом
Гурнут
Неку грану
Па ће они згодом
Зграбит
Слатку храну

Изричити афористичар за децу и одрасле проговара подстицањем на детињство које није схематизовано, исувише умивено, бескрајно учтиво и, речју, недовољно духовито.

Ко није крао мед
Ко није јео
Лед
Ко није био свуд
Био је туп
Ил' луд

Дирљив хвалоспев свом родном Накову, писац даје песмом *Цеми*. Том мајушном опусу припада и песма *У наше муле реп до Пуле*. Ко ће коме, ако не свој своме, и то с мером, духовитошћу надахнуто, самоиронијом допадљиво и врцавошћу пребогато. Због тога *Свака капа има главу* за *Новембар* и *Јануар*, јер *Кад падне киша у малом граду...*

Кровови
Просто
Увуку браду

Тако и деци близак лоповлук нема изгледа да успе, јер када се обелодани, правда односи победу и надигравање у поткрадању бива укорено правим губитком (*Олуци*).

Најлепшу песму ове књиге оставили смо за крај.

Једна жаба из Вардара
За уметност
Има дара
–Радо игра
–Радо пева
–Радо скаче
–Радо зева
Све је жабе лудо воле
Похађају
Њене школе
Рибама је много драга
Хвале вредност
Њеног блага
Сви је цене
Сви је траже
Само рак је често
Лаже

Уметница уметношћу зачарава овај свет, а песнички обрт, на крају песме, нема горчину ни јеткост. Он је неопходно "свођење на праву меру", која би била од важности и за поуку, како за овај дечји сензибилитет, тако и, још далекосежније, за свет одраслих.

Тихомир ПЕТРОВИЋ

РУЧАК НА НЕБУ

(Драгутин Огњановић, *Ручак на небу*, Јединство, Приштина, 1992)

Драгутин Огњановић (рођен 1933. у Прекашници код Прокупља) је међу ретким књижевним посленицима који се дечјом књижевношћу бави професионално. Као плодан књижевни стваралац за одрасле читаоце, објавио је збирку песама *Изломљена линија сна*, монографију *Трагични визионар Душан Срезојевић*, а за децу књиге стихова: *Црвена река, Светлосни коњи, Огледала, Дечја врата*, приповетке *Ветар и вук*, књигу студија *Стваралаци и деца, антологију српске хумористичке поезије за децу Смешно чудо. О*гњановић је као професор књижевности аутор читанки за основне школе, читанке књижевности за средње медицинске школе *(Птице у лету)*, за педагошке академије *(Сунце на извору)* и у коауторству са Владимиром Цветановићем *Дечја планета.*

Огњановићеви текстови су превођени на више језика, а за књижевни рад добио је Бранкову награду за есеј, награду Трибине за есеј и поезију, награду "Јединства" за причу и награду из Фонда сестара Перовић за књигу приповедака *Ветар и вук.*

Ручак на небу, како стоји у белешци о писцу, представља избор из његових претходних књига песама намењених малим читаоцима и из књиге припремљене за штампу *Тамарин шал.*

Стихови Драгутина Огњановића продукт су медитације, дугог и упорног размишљања и рада, али и блеска поетске интуиције – поседује све облике класичне творевине: јединство, сразмер, складно савршенство, хармоничност целине, осећање мере, зрео и чист облик, логичност; увек имају нешто од симболичности и асоцијативности дечјег света, "нешто" што дете емотивно узбуди, озари смешком или нечему поучи – а зрелом читаоцу омогућава доживљавање чари детињства.

Огњановићеву поезију чине мелодични и импресивни стихови, пуни неочекиваних асоцијација и непредвидљивих спрега. Његов стих је артистички богатији, ритамски и мелодијски правилно организован, слободан и лакокрили, растерећен римовања, пауке, педагошког практицизма и сентименталисма. Песничка реч је модерна по свежини поетских акцената, необичном еластичношћу стиха, раскошношћу емоција, сензибилношћу. Његова поетика се манифестује у живом и слободном ритму, лаком и течном, понекад налик на ритам у свакодневном говору.

Његова поетска реч је сва у покрету, слободна као дечја игра, елеганцијом и лежерношћу шармира и осваја. Стреми неконвенционалном, аутохтоном понирању у сложени дечји свет, у његове емоционалне и психичке реакције и појаве. Отвореност, распеваност, несврховитост, принцип игре и живота, њене су ознаке:

Моји су коњи касачи бели;
Јутрос су ка сунцу полетели.
Они су вихор у балету;
Они су светлосни свет у свету.
Копито њихово звезде баца...

Песник Огњановић, полазећи од чињенице да дете друкчије доживљава речи и да је обузето њиховом фонолошком страном, демонстрира полифонију гласова који сугерирају лепо расположење, веселост, животност, а одбацује дисонантан, нескладан и нехармоничан тон, стихове хладне и безизразне.

Вредност Огњановићеве поезије је у задовољству које детету пружа, у лагодном

осећању импровизације ослобођене стега и логике рационалног мишљења. Песник се игра са малим читаоцем, дарује му естетску забаву; везујући игру и машту за одређен мотив, чува му детињство од претње и забране одраслих, развија смисао за лепоту, разборитост, озоштрава дух и моћ запажања. Игра је, рекли бисмо, тематска доминанта, одређујуће својство и бит његове поетске речи. Неретко, његова поезија дарује малом читаоцу задовољство чисто чулног реда, веселост, хедонистички обојену забаву.

Исто тако, ваља подвући да његова поезија има разумевања за благу, неосетљиву дидактичност. Посматрана и из угла дидактичког критеријума, његова поезија није без високе књижевне вредности.

Огњановић пева о сунцу, звездама, пролећу, јесени, птицама, петлу голошијану, гуски, старој столици, мами, тати, патуљцима, медвеђој кожи и свакојаким "чудним стварима". *Ручак на небу*, доживљавамо, по тачној оцени рецензента, "као мозаик детињства, као слике драгог и љупког дечјег света у коме све кипти од заноса, кликтаја и усхита."

Имајући у виду изречену констатацију да је Огњановић свестрани стваралац, ваља подвући да је он учврстио неке књижевно–критичке категорије писане речи за децу и допринео да овај, колико јуче одбациван и маргинализован вид литературе, добије одређено место у књижевној уметности. Штавише, његова укупна књижевнокритичка делатност верификује дечју литературу као чисти језички медиј, својеврстан и непоновљив феномен.

Огњановићева критичка сагледавања су нова, ближа савременим гледањима. У својој књизи *Стваралоци и деца* осветлио је дела и стваралоце за децу који су, у аксиолошком погледу, на вишој позицији, указао на горостасне размере Змајеве појаве, као и на стваралоце његовог реда величине.

Као аутор антологије српске хумористичке поезије за децу, налази да је хумор најдемократскији језик уметности речи, који се "остварује кроз категорију љупког која зрачи љубављу према људима, посебно према свету наиве и чедности". Хумор је најомиљенија дечја лектира.

Огњановићево руководно начело тумачења гласи:

Књижевност за децу у литерарном смислу не заостаје иза "велике писане речи". Такође, разноврсност идеја и израза, језгровити и ефектни описи, речи које имају емоционалну обојеност и естетску вредност, друкчије речено, стил који духом одговара дечјем сензибилитету, примерна су обележја књижевног штива за децу, што произлази из његових студија и чланака.

Драгутин Огњановић је естетичар вишег реда, истовремено књижевни стваралац. Као "човеку од пера" његова се критичка реч, неретко, стапа са уметничким текстом, тако да читалац бива понекад у недоумици да ли је у питању критика или поетска реч.

Владимир МИНИЋ

ДЕЧЈА ЗЕМЉА

(Драгутин ОГЊАНОВИЋ: *РУЧАК НА НЕБУ*, Јединство, Приштина, 1992)

У издању афирмисаног приштинског издавача, у библиотеци "Божури", изишла је књига песама посвећена једном тек рођеном дечаку, песниковом унуку. А када песник Драгутин Огњановић проговори деци и о деци, и одрасли се полако спреме да чују наставак прелепих доживљаја из књига: *Црвена река*, *Светлосни коњи*, *Огледала*, *Дечја врата*, *Ветар и вук*.

А у књизи *Ручак на небу* песник Огњановић се, као Сунце из једне његове песме, поново нашао на почетку. Поново лети на "светлосним коњима", поново открива овај свет, широко се осмехује "баби, бурету и бабурама", поново се игра "огледалима", уздише за "Тамариним шалом", слуша приче из "десетог царства" и игра у "звезданом колу". По ко зна који пут, песник је поново ведро дете из прокупачких винограда, које верује у бајке и вилењаке и које је увек у праву док са ведрим осмехом посматра свет. Зато послушајмо и ми песника самог, па кренимо из почетка.

У циклусу *Светлосни коњи*, као у земљи "недођији", деца стално путују: на санкама, ношена разним ветровима, преко "Чаробног моста", али најчешће у сновима јер "светлосни коњи" су коњи из снова. Овде се песник показује као ненадмашни маг и у снове деце доноси прелепе мотиве из невероватних чаробних светова: бајке о бојама, сунцу, цвећу, пчелама, лептирима и – реци. У овом циклусу Огњановић слика стварност језиком дечјих снова, што није случајно, јер, као видар душе, он је, пре свега, ставио у задатак да подари деци дивне снове.

Дечја врата су посебна врата. Не отварају се "кључем" него "срцем", а воде на један особен таван, онај таван на коме се налазе "старе столице", "пола пловке", "две оловке", "саће меда", "пет сапуна". Онај таван на коме девојчице налазе стару лутку са љубичастом машницом и хаљиницом демоде, а дечаци мапу гусарског блага до кога ће допловити помоћу велике "беле лађе". Онај таван на коме се игра "жмурке", са чијег се малог прозора посматра "новембар у предграђу", онај таван до кога пут знају само песници и деца.

Док читамо циклус *Баба, буре и бабуре* стално помишљамо на дечачки џеп. Зашто? Зато што сви знамо шта се све може наћи у џепу једног несташног сеоског дерана. Наоко мали, а у њему триста чуда: праћка, медењаци за свраке, кутија шибица са "страшном зверком", једном црном бувом, кућица за пужа голаћа. И наоружан тим *арсеналом чуда*, наш јунак храбро крочи пред све изазове који искрсавају у његовом бурном животу. Прескаче потоке, решава неке замршене спорове између ћурана и старог петла, прати караван са колима, бабом, бумбарима и бабурама. Одважно јури "псе од псећег материјала"; не пропушта да се похвали "петлом голошијаном" и "врљавом гуском", а успут тражи "магаренкове уши". Завршавајући ове подвиге, мали дечак и сам постаје чудо, довољно велико да уђе у песму.

Циклус *Огледала*, је мало изгубио на младалачкој жестини и заносу, али зато исијава сву ону суптилну нежност коју један дечак осећа према члановима своје породице. Било да су описани као жива бића, било као слике на зиду, они се као рефлекс огледала увек наново враћају и испуњавају песника и песму љубављу.

Јунак циклуса *Тамарин шал* има једну бригу: то је она брига чије се име пише на школској клупи; то је она брига због које се дуби на глави, хода на рукама и због које се бере најсочнија јабука из комшијске баште; то је она брига због које се у себи шапућу "слатке тајне", због које се бициклом или пешке стиже чак у Кину, Индију или Норвешку. Та *брига* носи "шарени шал", "косу на локне", "плави жакет", "беле сокне". Та брига се, са несташним сјајем у оку, одазива на име Тамара.

У циклусу *До десетог се царства чуло* поново наилазимо на онај чудесни свет басни који смо, не тако давно, заборавили. А у том свету пуном дивова и патуљака, царева и медвеђих крзана, "хромих вукова", "горила" и "неписмених робота", поново нам непресушна машта Драгутина Огњановића отвара пут у нове авантуре.

Звездано коло је венац славних ликова из националне историје. Ови светли ликови склапају над Огњановићевом лириком за децу чудесно небо испуњено сјајним звездама којима се песник, попут другог једног великог писца (Егзиперија) увек наново весело смешка.

Оливера ШИЈАЧКИ

ПУТ ДО ДЕЧЈЕ МАШТЕ

(Драгутин Огњановић, *Ручак на небу*, ЈЕДИНСТВО, Приштина, 1992)

У запаженој библиотеци "Божури" приштинског "Јединства", појавила се књига *Ручак на небу* – избор поезије Драгутина Огњановића, песника, критичара, прозног писца и доброг познаваоца књижевности за децу. Нова књига Драгутина Огњановића представља избор из досадашњег поетског стваралаштва за децу, и у поетском смислу то је целовита књига о дечјем свету. Поезија Драгутина Огњановића поседује све оно што децу одувек занима: наговештај скривених снова, мале и велике тајне, као и привлачан начин игре. Песник зна да се игром најбрже стиже до знања, па то вешто користи у стиховима. Без сумње, игру речима, појмовима или стиховима изводи тако вешто да се може стећи утисак да и сам пише песме играјући се. С друге стране, веома је сугестиван и озбиљан његов приступ песми и оном што жели да саопшти деци. Путем игре, која је саставни део детињства, може да постигне много, а из те игре песник ће увек пронаћи оригиналне мотиве, као да погађа подсвесне жеље детета.

Књигу песама сачињава седам циклуса: *Светлосни коњи, У овом свету, Бабе, буре и бабуре, Огледала, Тамарин шал, До десетог се царства чуло* и *Звездано коло*, а по овим насловима већ на први поглед може се наслутити песникова основна преокупација о те-матском обједињавању песама. Готово да свака од ових песама у књизи скрива неку тајну, која лако провоцира дечју машту, почев од оне која се сазнаје вирењем кроз одшкринута врата, па до оне која се само наслућују у очима, бризи или страху. Међутим, као да су све те песме прожете оптимизмом и лепршавошћу, често се јавља и сунце као симбол осећања радости и лепих доживљаја: "Ево сунца низ песму гази, /Ево сунца у овом ретку".

У ствари, основу песникове игре чини појам сна и маштања, веома битан за детињство, јер то деци враћа опитмизам. И већ на почетку књиге, то је назначено у песми *Желети и сни-ти*. Звучи као мото књиге и као инспирација, кад песник каже *У реци сна нема дна* онда то звучи сугестивно, а обратимо ли пажњу на ту скривену нит сна, која само ту и тамо заискри на површини, приметићемо да је она свуда присутна у овој књизи, баш као што је присутна и у детињству сваког човека. У дечјем свету сан се често преплиће са реалним доживљајима или како је то приметио Александар Вучо: "Деца свет посматрају очима сањара, њих непрестано нешто позива на акцију, она желе да побегну из свакидашњице и да замишљају и оно што не постоји." У томе им свесрдно помаже Драгутин Огњановић, али то је спонтана игра и он каже: "Сан има тачке,/Разбој и нити./Морамо желети и сни-ти./" Ово песничко спонтано казивање погодује дечјем маштању. И то је, могло би се рећи, најлепши садржај дечјег маштања, песник је ту да на то укаже, па свако то може да усвоји на свој начин. У ствари, кад говори о сну, песник највише говори о себи, потврђујући тиме своју суптилност, што је одраз посебно маштовитих песника. Зато Драгутин Огњановић ни у једној својој песми не жели да дете извлачи из сна да би му говорио о реалности – он га оставља да сам одлучи о томе. Захваљујући томе што нема границе између могућег и немогућег, ова игра песника и деце може увек да се настави. То се највише изражава у песми *Све-*

тлосни коњи. Понеће нас песников оптимизам кад каже: "Моји су коњи касачи бели/Јутрос су ка сунцу полетели" да би даље, градацијом, употпунио слику разигране маште: "Коњи ће моји овога лета/летети око целога света". Такав одсјај песникове разигране маште, и таква метафора, врло је прихватљива дечјој машти, јер се дете најчешће лако поистовећује са песником. И тако, из песме у песму, све су изражајнији песников оптимизам и разиграност маште, да би у песми *Кад се сан расцветава* дошло до највише тачке у стиху "Од нашег сна се и ватра упалила". Али, песник се не зауставља овим стихом, који сугерише врхунац разиграсности сна. Он ће наставити: "Расцветао нам се сан и кренуо низ свет/И не помишља да се умори и стане", па је овом констатацијом само потврдио колико је сан важан у дечјем свету. До краја песме сазнаћемо и песникову поруку "У нашем сну се лепота расцветала".

Сав тај дечји магични свет, испуњен сновима и безазленошћу, може се сагледати, треба само одшкринути врата */Дечја врата/*, али, да би се завирило у дечју душу, треба се опет послужити песниковим речима: "Да их стварно неко откључа/Треба му срце уместо кључа". Тако нам песник открива своју племениту поруку, која је увек на страни лепоте и љубави, најважнијим елементима сна. Кроз та врата, наравно, могу се сазнати тајне, које интересују сву децу света подједнако.

Али, не смемо заборавити и то да је песник, као добар познавалац литературе за децу, нашао праву меру у својој поезији, између традиционалног и модерног. Када се обраћа директно детету, као у песми *Јесте ли чули*, градиће своју песму на инвентивној инверзији појмова, па ће настати стихови "Јесте ли чули, неко је казао/Један је миш мачку смазао" или "Јесте ли чули, истина гола/Данас из ђака побегла школа", и ту ће се кретати до каламбура. Веома је уочљиво да се песник служи бираним језиком, говори језгровито, духовито, игриво. Зато се његови стихови лако памте и побуђују дечју радозналост. Речи, које је одабрао у својим стиховима, тако су складно сложене да се ту ништа не може мењати, све је доведено до перфекције, духовитост је спонтана, а једноставност на којој је највише градио своје стихове, биће подстицај да најбрже испровоцира дечју машту. Зато је у тим песмама све веома блиско дечјем свету и оним питањима која су подједнако занимљива за све генерације деце. Песник је ту блискост посебно издвојио, а затим преточио у песму. Све је то могао да изведе игром речи, тако присутном у његовим стиховима. Нарочито у тој игри речима успева да инвентивним обртима увуче децу у игру, а игра је битна и релевантна преокупација деце. Том вештином, игра постаје потреба и помаже да се дете спонтано пренесе на терен пишчеве имагинације, да буде увучено у његову игру, а да тога није ни свесно. То се најбоље уочава у песмама: *Погледај чуда, Јесте ли чули, Чуђење* и другим.

У књизи нису заборављени ни први љубавни доживљаји. Посебно се по томе издваја циклус *Тамарин шал*. Тренуци нежности ефектни су јер "Тамариног ока сјај отвара цветни рај", како то песник најављује, па и даље бираним нежним детаљима и обртима побуђује дечју машту, увек спремну за прве емотивне доживљаје.

И све остало што је у овој књизи Драгутин Огњановић поручио деци својом поезијом, блиско је дечјем свету. Он плени својом једноставношћу и игром, трудећи се да кроз игру сачува детињство. Такав остаје у нашем сећању и кад заклопимо прочитану књигу.

Јован Св. ИЋИТОВИЋ

ПИСАЦ СА "КЉУЧЕМ ВЕДРИНЕ"

(Недељко Терзић: *Небеске приче*, Дечје новине, Г. Милановац, 1992)

Са великим и необичним задовољством држим у рукама нову књигу за децу Недељка Терзића, књижевника из Сремске Митровице, *Небеске приче* у издању Дечјих новина из Горњег Милановца, изненађен квалитетом ове збирке написане, пре свега, за младе, за оне који једва да имају од 10 до 15 година.

Ова збирка, подељена на два циклуса (*Приче из воденице* и *Приче са облака*), као да је, у одређеном смислу, обогатила дечју литературу својеврсним причицама, ситуираним на подручју Суве планине у југоисточном делу Србије и старе воденице на њој. Аутор, познати писац који је до сада објавио готово тридесетак књига различитог карактера, својим чистим језиком, јасним и прихватљивим стилом, обичним речима, осликава своје догађаје са главним јунацима прича: Циганином Зајом, Брдо–брегом, Гргом траваром, испирачима злата, Тракаталкиним сном... Јунаци слика Терзићевих, пријањају нам за срце не само због њихових оригиналних поступака, или, ако се ради о замишљеним "сомнамбулним" и сновима друге врсте, збивањима, голицају нам машту па, чини нам се, све бисмо и ми сами могли тако да пишемо јер нам се, скоро све и на јави, али и у сновима – догодило или се догађа.

Писац књиге *Небеске приче*, Недељко Терзић, човек је изванредне перцепције, искусан када је реч о познавању карактера најмлађих, стручњак за њихова очекивања од живота и од свакодневице, успева да унесе "кључ ведрине" у садржај своје књиге и да читаоца припреми за улазак у дечји свет на Сувој планини и старој воденици. Када је реч о другом циклусу *Приче са облака*, тада је писац нешто другачији – маштовитији, али опет веома сличан, баш онакав какав је био у самом почетку своје књиге у причама *Брдо–брег* и *Старинској причи* из које, као илустрацију издвајам детаљ уводне приче:

"Чим је крочио својом старачком ногом у воденицу, после умивања у бистром потоку, воденичар разрогачи очи.

– Откуд оволико жито?

У остави се налазила огромна гомила, а добро зна да је било само неколико шачица од како је пре седам дана последњи пут млео. Чинило се да је на свако преостало зрно, које је сакупио чистећи гранчицом пукотине старих храстових дасака, добио још деветсто деведесет и девет нових зрна..."

Ето, само ова мала илустрација из *Старинске приче*, чини ми се, довољно говори о писцу Терзићу и о његовом стилу којим се истиче међу одавно познатим приповедачима за најмлађе: *Петра Кочића, Вилијама Саројана, Ернеста Хемингвеја, Аркадија Гајдара или његовог Митровчанина, Мирка Петровића.* Стога, ова књига Терзићева долази у ред занимљивих и добрих збирки које ће свакако обогатити дечју литературу, иако писац и није превасходно, дечји, него аутор "озбиљних", песничких творевина за одрасле.

А сада само неколико реченица о *Причи о причама*, последњој у овој књизи. Ради се о краткој белешци аутора о појавама и људима из његове збирке.

Ваља истаћи да је Недељко Терзић књигу *Небеске приче* носио у себи годинама, после

обиласка Суве планине и њених превоја и да је, потом, одлучио да напише ову књигу, да се оно што је он доживљавао – не заборави.

"Све те слике, каже писац, прикупљао сам и носио у сурову стварност, на врућ асфалт, у хладан бетон и градско сивило. Моје снове раздирали су галама, бука, неприродни звуци и још више у мени распламсавали жељу да не застанем нигде и ни по коју цену. Обавезивали су ме да све што сам у себи понео, откријем. Тако су настале и друге приче у овој књизи..."

То је била прича о причама Недељка Терзића, писца који се овом књигом озбиљно уврстио у венац одличних аутора о дечјем свету, сјајних писаца о деци.

Па, ако је то тачно, остаје нам да очекујемо још више од Недељка Терзића, који је овом књигом јасно истакао да ће, вероватно, ускоро дечја литература добити књижевника из "-средње генерације", који ће бити ишчитаван и, надамо се, запамћен и у новим генерацијама младих који, тек после оваквих и сличних књига, улазе у други живот, у стварност, у време силовитих, поверљивих, толерантних, мушевитих, злоћудних, храбрих, кукавичких и једноставних људи који граде живот онакав, каквим сви ми, на жалост – живимо.

Весна АЛЕКСИЋ

ДОЛИНА СНОВА

/Недељко Терзић: *Небеске приче*, издање *Дечјих новина*, Горњи Милановац, 1992/

Пријатељу, кад једном ојађен побегнеш у брда, пред људима, и кад те тамо снађе јад – куда ћеш онда побећи?

Митсуне

У причу. Добра прича је брдо на које треба побећи, уточиште које се може пронаћи. Добра прича је космос, космос у ком је све унапред одређено, све с разлогом постављено. Неред звезда је само привид, лепота која треба да заведе и да прикрије строгу детерминисаност.

Лепота *Небеских прича* Недељка Терзића, није ни покушала да прикрије строгу детерминисаност света који нам открива. А тај свет је тако лековит, тако добар. У њему: савршен ред природе и човека. У њему живе и трају непољуљане основне категорије: доброта, праведност, поштење, човекољубље, племенитост, храброст, вредноћа, срдачност... Живе и трају постављене у овим причама, умотане дивним речима, звуцима и мирисима, ушушкане у бајковитим дешавањима, сакривене у прелепим сликама, а ипак сасвим јасно дате, огољене и издвојене у низу поука, без круте поучности. (*Звездане шаке, Срмена срча, Брдо–брег, Старинска прича*).

Без обзира да ли је прича подсетила на лепоту давања, или је опоменула на поштење, или је похвалила вредноћу и истакла љубав, учинила је то јасно, луцидно, правим речима,

својом идеалном дужином и језгровитошћу, без много шепурења и завођења, али зато са пуно стила и шарма.

"Твоје су руке као звезде. То је као пуно небо" – рећи ће воденичар својој младој жени, која је свој ранији живот пун благостања заменила за живот са њим, у воденици, на потоку где се касно у ноћ "зауставља воденички точак и из маштања одлази у снове".

У свету *Небеских прича* зауставићемо своје часовнике и наћи се у долини лековитог биља, добрих вила, белих коњаника и људи, који су, живећи испод планине, морали изградити своје вредности тако да буду чврсте и постојане баш као и та планина. Морали су, да би преживели, и децу да науче том дивном реду племенитих трава и витешких особина, које ће морати да препознају, откривају и да усвајају све до сазнања и уверења о постојању космичке правде. А уверење о њој, малом, обичном човеку подно планине, треба баш као и небо што треба малом, заробљеном свицу.

Свитац нас уводи у посебан циклус *Приче са облака*. Савршене и у погледу форме и садржаја, оне нас воде у посебно богато, имагинативно језгро где ћемо срести: Летећу кашику, Велику теглу, Шарену чарапу, Пловеће дугме. *Приче са облака*, непоновљивих и непрепричљивих асоцијација, означавају и откривају сусрет малог детета и великог света, сусрет у коме се мењају димензије, маштовито и емотивно, управо онако како га може доживети дете.

Приче са облака су пуне чуда и зато моћне, са њима летимо и побеђујемо гравитацију, и што је још важније, ускогрудост и ограниченост у сваком смислу. Са њима налазимо наде за овај гладни, изгубљени свет одраслих, коме је толико потребна бар *Велика тегла* са џемом од кајсија, да замирише. Да се поигра. Да побегне од зла, уз помоћ шарене чарапе која даје посебну снагу, да прође кроз капију дуге. Да се спасе. И да се трезвеног чела сусретне са властитом пролазношћу *(Откачена машина)*, од чијег опорог укуса можемо побећи једино игром и креацијом, једино овековечењем својих властитих чежњи и својих прича, а то је управо овде урадио писац.

И својим изгледом и садржајем *Небеске приче* су оправдале свој наслов, и можда је само то било довољно рећи, не дирајући више онај поштени свет који живи у долини воденица, у долини детињства, негде у сновима, поштени свет спреман за добро и зло, за ноћ и дан... Свет који је Недељко зауставио, и "ухватио" у његовој посебној димензији. И што је најважније, повео је тамо и нас.

Зато нам је свима требала ова књига. У овај час.

V

Преглед часописа

Гордана СТОЈКОВИЋ

LA REVUE DES LIVRES POUR ENFANTS

И овај број *Прегледа књига за децу* (149, зима 1993) наставља са својим уобичајеним начином обавештавања и представљања свега што се тиче дечје и омладинске књиге, иако уводни чланак најављује промене до којих ће можда морати доћи. Засад је и даље прва по реду рубрика "Информације".

У Ангулему почињу свечаности поводом 20. годишњице Међународног салона стрипа и, том приликом, аутор Морис добио је Специјалну велику награду за 1992.

"Награду непоткупљивих", која постоји од 1990 (основало ју је 50 књижара), додељују деца од 6 до 12 година, а 1992. добило ју је чак више од 10 издавача.

У Перигеу, поводом Другог европског салона гурманске књиге, објављена је брошура "Храна и гурманлуци у књизи за децу и младе", која садржи 200 одабраних и прокоментарисаних наслова и добија се бесплатно (уз приложену поштарину) од организације "Радост кроз књигу" (при Министарству за национално образовање) у Паризу.

Руска организација *Имагинариа,* створена 1990. развија нове облике међународне сарадње у култури, васпитању и комуникацији, објављујући руски часопис "Клепа", намењен деци од 7 до 12 година, која уче руски (први број се појавио 1992).

И, најзад, Сајам књига у Болоњи. Ове године, од 15. до 18. априла. Новина ће свакако и овог пута бити неколико, али "Преглед" најављује посебан простор намењен новим техникама штампе, изложбу илустрације научне књиге и изложбу кинеског цртежа.

Рубрика "Новине" приказује огроман број, не увек нових, наслова, а добар део су преводи и адаптације. Зато издвајамо само два романа: (Код Кастермана), *Последње дивове* Франсое Пласа (о тајанственом открићу, негде у Азији, дивова чија истетовирана кожа прича њихову историју, а које ће уништити радозналост научника и људска похлепа), и *Фотосе,* Патрисије Мак Лашлан, у којем је главна личност фотоапарат који, у рукама деде двоје мале деце напуштене од родитеља, бележи истину тренутка које хвата.

Простор намењен *Белешкама о лектири* заузима само један напис: "Истраживање и књижевност младих", Марка Сориана, који пише о чак девет нових или поново објављених наслова, од којих се само неки непосредније дотичу књижевности за младе. *Живот и смрт слике: историја погледа на Западу,* Режиса Дебреа (Галимар, 1992), "одређује место наше видеократије у историјском процесу преношења мисли и информације", и објашњава "зашто је дечја књижевност могла – и још може – да се указује као паралитература." Социолог Пјер Бурдије, у делу *Правила уметности, настанак и структура књижевног поља* (Сеј, 1992), тврди да је уметничко дело научно истраживао, иако га свако прима на свој начин, а то важи и за дечју и омладинску књигу. *Свештеник године 1839,* први је роман деветнаестогодишњег Жила Верна, који пореде са Кафкиним *Писмом оцу,* и у којем главна личност оптужује своје родитеље – њихову незаинтересованост и давање првенства старијем сину – за све своје мане и несреће. Две аутобиографије, *Будућност дуго траје* и *Чињенице* (Сток, 1992), филозофа Луја Алтисера, који је 1980. задавио своју жену, такође објашњавају пишчеву неприлагођеност неуротичним и

кастрацијским васпитањем. Књига Катрин Веле–Валантен, *Историја приче* (Фејар, 1992), говори о усменој или дечјој књижевности, о значају "даровитог приповедача" за њено преношење и одржање, али и мењање. Елизабет Бадантер аутор је дела "XY, о мушком идентитету" (О. Жакоб, 1992), у којем потврђује да је људска природа и мушка и женска, и да многи проблеми потичу од настојања да се то покрене или сакрије.

Текстови ван рубрика разнородни су по садржају али подједнако добро написани.

Жан Перо, у напису *Игра припрема будућност Божић–Бате*, анализује настанак овог мита и размишља о његовој будућности, с обзиром на друштвене и техничке промене које свакако нису коначне.

Шведска списатељица Тове Јансон један је од најпревођенијих шведских писаца за децу. Али њена остварења у области стрипа и сликовнице, мање су позната. О тематици три албума, који су се појавили између 1952. и 1977, пише њена сународница Лена Кареланд у тексту *Тражење идентитета* (средишња тема код Тове Јансон).

Брегје Бонстра, у напису *Оно што живот има да понуди*, говори о делу и личности Елс Пелграм, холандске књижевнице, троструке добитнице "Златне оловке" (најчувеније награде за дечју књижевност у Холандији), затим немачке награде "Југендбухпрајс", као и других награда у Немачкој, САД и Француској, где је тек недавно преведена.

"Преглед" се, као и обично, завршава "Прегледом часописа", одакле само вест да чувени *Пиф*, који неколико месеци (1992) није излазио "из економских разлога", наставља да се појављује сваке недеље, уз најаву нове, више педагошке формуле, почев од пролећа 1993.

"ПРЕГЛЕД КЊИГА ЗА ДЕЦУ", пролеће 1993.

И поред најављених (у зимском броју) промена у унутрашњем изгледу часописа, *Преглед књига за децу* (пролеће 1993, бр. 150) наставља са својим уобичајеним начином праћења и саопштавања свега што се тиче дечје или омладинске књиге.

Тако "Информације" извештавају о скоро неизбројивим наградама у 1993, а значајније су: "Европска награда за дечју књижевност Пјер Паоло Верђерио" (установљена на Универзитету у Падови), додељена Азузу Бегагу за дело *Пастирова снага* (изд. Жое де лир, 1991), "Велика награда Града 93", поводом 20. годишњице Фестивала стрипа у Ангулему, дата Жерару Лозију за његово целокупно дело, док је награду "Блади Мери", истом приликом, за стрип *Бар старог Француза*, добио белгијски цртач Жан–Филип Стасен, с којим је објављен и разговор у рубрици "У четири ока" (овог "Прегледа").

Рубрика "Новине", међу насловима *Прве лектире*, хвали *Две куће малог јазавца*, списатељице Мари–Елен Делвал, која је о болној теми – разводу – написала причу по којој ипак има наде.

"Забелешке о лектири" приказују дело Надин Декур, *Крава сирочади. Прича и имиграција* (Прес Иниверситер, Лион, 1992), најављено у једном од ранијих бројева "Прегледа". Полазећи од 24 записане верзије приче *Крава сирочади*, Надин Декур проучава преношење њених усмених верзија, саопштава своја радна искуства у установи која се бави проучавањем школовања деце усељеника,

извештава о школским радовима на ту причу, говори о значају самих приповедача, углавном приповедачица, које су важан чинилац друштвеног интегрисања...

Рубрика "У четири ока", осим већ поменутог разговора са награђеним Жан–Филипом Стасеном, садржи интервју са уредницом дечјег и омладинског отсека "Алифа – Издања Медитерана", издавачке куће из Туниса, основане 1979, чија је "издавачка политика" у потпуности медитеранска, чије су "преокупације историја цивилизације" на медитеранском простору, бар када је реч о насловима намењеним деци, али њени циљеви су "освајање међународног тржишта", макар и у виду сарадње са великим европским издавачима, као што су Атије или Сирос у Француској.

Тематски део *Прегледа* састоји се од неколико написа којима је циљ да прошетају читаоца Северном Европом, настављајући оно што је започето у прошлом броју текстовима о Тове Јансон (Шведска, Финска) и Елс Пелгром (Холандија). И овог пута заобилазимо прилоге о нама познатијим књижевностима (Немачка, Ерих Кестнер) и упозоравамо на текст Ф. Маркоена, *Живети без очева*, којим се представљају два, на француски преведена романа (*Ноћна птица*, 1985, *Јоаким*, 1987) једног од најзначајнијих савремених дечјих писаца, Норвежанина Тормода Хаугена: тескобу, насиље, страх од јачег, дете упознаје врло рано, као и бол због увреде, који је утолико већи уколико је отац "одсутан" или "слаб"...

Из "Прегледа часописа": *Француски данас* слави 25 година излажења, са 100. бројем (децембар, 1992), који је посвећен "школи, језику и култури" и у којем се констатује "да се кроз развој књиге за младе могу пратити значајне промене које су се десиле у друштву: интернационализација, обнова визије прича, место мале девојчице, отварање ка другим културама..."

ПРЕГЛЕД КЊИГА ЗА ДЕЦУ, лето 1993.

Прошао је још један Сајам књига за децу у Болоњи, и прва белешка у "Информацијама" летњег двоброја "Прегледа књига за децу" (151–152) саопштава награде у 1993: *Графика Детињство* дата је Грегоару Солотарефу за *Речник Божић–Бате* (изд. Галимар); "Графику Младост" добио је Раскал за остварење *Одмори, свеске цртежа.*

Ове године први пут је додељена награда "Шарл Перо", поводом колоквија о критици омладинске књиге, такође први пут одржаном у граду Обону. Награђена је најбоља књига критике – *Као роман*, Данијела Пенака (изд. Галимар) – и, засебно, најбољи критички чланак, објављен и необјављен.

У "Новинама", као "велик издавачки успех" (код А. Мишела), оцењена је књига Марине Дижа, *Трагом чамац–народа.* Реч је о путним забелешкама, оловком и бојом, двеју жена–репортера, које извештавају о животу 50.000 избеглица у логорима крај Хонг–Конга, потом о животу тих истих избеглица као повратника у Ханоју, Хајфонгу и Сајгону.

Издавач Солар такође нуди привлачан, иако на други начин, наслов ауторке Полине Кокрил: *Чудесни плишани медведи.* Књига је историја симпатичне играчке – старе готово један век (од првих немачких модела до олимпијске маскоте осамдесетих година) – и намењена је одраслима.

Први напис *Белешка о лектири* приказује књигу Ф. Лежена, *Ја госпођица, истраживање о дневнику младе девојке* (изд. Сеј). Од безбројних – неки су били и објављени – днев-

ника младих девојака у XIX веку, 114 их је пописано у овој књизи "која открива непознату страну историје жене у прошлом веку".

Тема часописа, *Лектира девојчица, лектира дечака*, започиње уводом у којем је ауторима свих написа – социолозима, психијатрима, писцима и њиховим тумачима – постављено питање: "Девојчице и дечаци имају различите апетите, изборе и начине читања. Да ли је то у вези са културним, социјалним датостима, са разликама у изградњи имагинарног или са књижевношћу која им се нуди?". Е. Моч. у тексту *Џејн и Тарзан у џунгли књиге*, сматра да се лектира дечака и девојчица разликује, али да је то због тога што понуђена књига често није добра; М. Сориано, у "Лектира девојчица, лектира дечака", анализује два аутора наслова за младе, Данијела Пенака и Сузи Моргенстерн, које са одушевљењем читају и девојчице и дечаци. Из разговора са париским дечјим психоаналитичарем, Р. Дијактином, сазнајемо да дечаци чине 60% деце–пацијената а, што се тиче лектире, разлике постоје али у њиховом одређивању он није крут, сматрајући их сувише сложеним и временом променљивим.

Преглед часописа: иако је умесније да говоримо само о француским, овог пута упозоравамо на италијански часопис *Sfoljalibro* (1–2,1993), због теме којој је посвећен: *Острво, место са два лица*, и начина на који о њој размишља М.Касини : "Острво је магични симбол који може да садржи најскривеније идеје човека, његове снове, његове химере...", " с једне стране, оно је спас, мир, бекство из хаотичног света, са друге, слика тајанственог места, двосмисленог и демонског, на којем све може да се догоди...".

CHILDHOOD 1993/94

Мали концерат.

Сестрица и брат,-
Ето мали концерат.
Обоје су Талијани,
Обоје ваљани.
Сестра пева као тица,
Ко славујак мали,
Братац свира красно, вешто,
Пак их свако хвали.
Гадо им се дају дари,
Чак и сребрњаци,
То у шешир спусте брату,
Нико им не даци.
А они се тој доброти,
Тој нежности диве,
Примајући вуло радо,-
Дер од тога живе.

Summary

By publishing Zmaj's first poem and ilustrations which gave soul to "Neven", Childhood joins the 160th anniversary of Jovan Jovanović Zmaj's (1833 - 1993) childhood. At the same time, the critics and literary theoriticians are presented the entire text of the poem The Spring Morning which (according to Mladen Leskovac) has not been given the right attention so far.

In the column Workers and Happenings Hristo Georgijevski speaks about the book of fairy tales The Hyacinth Valley by Tiodor Rosić, dr Radomir Životić writes about great opus of Dragan Lukić, varied both in its contents and form, containing more than 60 books, while Jovan Ljuštanović anlyses the present moment of the Serbian literature for children.

Chosen From the New Manuscripts offers the choice from the collection of poems Something Sweet by Anđelko Erdeljanin and the new manuscipts by Božidar Mandić. The column Illuminations brings the surveys of the new books by Rade Obrenović (Childhoods whisper), Nedeljko Radlović (Each Cap Has its Head), Dragutin Ognjanović (The Lunch on the Heaven), and Nedeljko Terzić (The Neaven Tales).

By reviewing the two issues of (Survey of the Books for Children 1993 (LA REVUE DES LIVRES POUR ENFANTS), Childhood continues to prove the absurdity of the cultural blocade.

(Prevod na engleski: Marija PILIPOVIĆ)

